De patriotten

Rhijnvis Feith

bron
Rhijnvis Feith, *De patriotten*. Johannes Allart, Amsterdam 1785

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/feit007patr01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

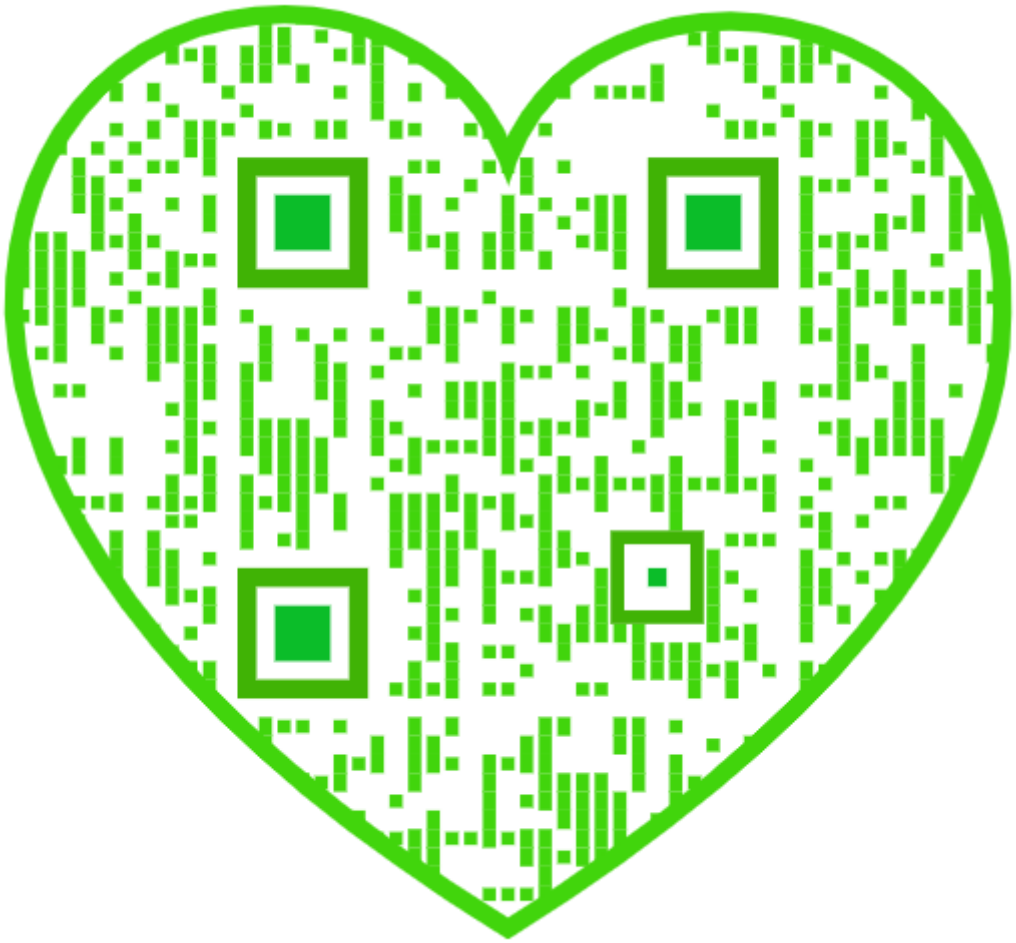

Afbeelding van een kees, weegluis, avijoenvreeter, amokspoeger, of heedendaagsche patriot.

Schrik niet! - Dit is het beeld van zulk een Patriot,
Die, laag van hart, van ziel, met Wet, met Eeden spot;
   En, door vervloekte drift, 't dààr heenen zoekt te krygen,
   Dat elk op 't helsch geschreeuw van dood, van moord, moet zwygen.
Zyn kruin, gedekt door eenen Vrycorpsïsten hoed,
Met eenen zwarten strik, beteekend heldenmoed:
   Terwyl Pasquillen, Posten, Schandpapieren,
   Rondöm zyn dolle harssens zwieren.
      Het beeld van *Oldenbarneveld*
      Is op het schelmsche hart gesteld.
Het oog dààr op gevest, gepaard met zyne actie,
Bewyst, zoo klaar als 't licht, zyn zucht voor deeze Factie. -
   In zyne rechtehand heeft hy een Venuspop,
   Waar voor hy wierook zwaaid, en voert ten hoogsten top. -
Zyn linker is voorzien van dolk, van yz'ren keeten,
Gereed tot moorden en tot boeijing van 't geweeten. -
   Met voeten trapt hy 't Recht en 't Heilig Bybelwoord;
   Vertreed de *Oranje-Stam*. - De Leeuw vergramd, verstoord,
Kykt, brullende, in het rond; het vuur springt uit zyne oogen,
Dat 't Vrye Nederland zulk onkruid kan gedoogen. -

I

Aan mijne landgenooten.

Het volgend Stukje is zeer toevallig op papier gekoomen, en nooit had de Opsteller van hetzelve gedacht, dat het eenmaal door den druk gemeen zou gemaakt worden. Zie hier, wat aanleiding tot hetzelve gegeeven heeft: Ik had, voor eenigen tijd, het genoegen van een mijner beste vrienden bij mij te hebben. Ik liet hem eenige moderne Tooneelstukken in proza, welke ik vervaardigd had, zien. Hij was vriendelijk genoeg van mij in mijne liefhebberij aantemoedigen, doch voegde er bij: Ik begrijp niet, waarom men in deeze *dramatique epoque* geen partij trekt van de tegenswoordige hachelijke omstandigheden van ons Vaderland. Welk een nut zou men hier niet mede doen kunnen! Men redeneere zo veel en zo naauwkeurig als men wil, op het hart

des Volks zal eene zinnelijke vertooning altijd meer kracht hebben, en dus een' dieper en meer blijvenden indruk maaken. ‘Maar hoe wildet gij, vroeg ik verwonderd, uit onze omstandigheden, stoffe voor een Tooneelstuk haalen?’ Zeer wel, antwoordde mijn Vriend; schetst men thans den Edelmoedige, den Dankbaare, den Weldaadige enz., niet af, en ziet men niet, dat de stukken, daar deeze en diergelijke uitmuntende karakters de hoofdrollen in speelen, zeer veel opgang maaken, en in der daad sterk interesseeren? Meent gij, dat de waare Vaderlander bij Nederlanders, die hun Vaderland nog beminnen, eene minder goede uitwerking hebben zou? En welke contrasten waren hier te gebruiken! De waare Vaderlander, in tegenoverstelling van den Aristocraat en den blinden Prinsman! Mij dunkt.... ‘Maar, viel ik hem in, geef mij eens een denkbeeld, om van dit

alles een Tooneelstuk te vervaardigen.' - 'Gemaklijk, zei mijn Vriend; ik maak, zo als gij weet, geen Tooneelstukken; maar om u een schets van mijn idé te geeven - bij voorbeeld - maar geef mij eens papier en pen, dan zal ik mij duidelijker kunnen maaken,' - Ik deed dit, en, al praatende en weêrpraatende, kwam er dien eigen avond, vóór middernacht, het volgend stukje op 't papier. 'Zie daar, zei mijn Vriend, in welk een' smaak ik wilde dat men thans Tooneelstukken vervaardigde. Alles is hier gebrekkig, maar het doet ten minsten zien, dat er van dezelfde stoffe iets beters te maaken ware. - Of zou het Tooneel thans van een minder nuttig gebruik voor het Vaderland zijn, dan het in de dagen der Rhetorijkers voor den Godsdienst was? In der daad, ik geloof dat men daar niet op denkt.' Mijn Vriend vertrok eenige dagen hier na, en tot nog

toe heb ik geen Vaderlandsch stuk, in den smaak als mijn Vriend het verlangde, voor den dag zien koomen, en mij hebben de menigvuldige bezigheden van mijn beroep belet om er zelfs aan te denken. Ik besloot dan eindelijk om deeze ruuwe schets, zo gebrekkig ze dan ook zijn moge, mijne Landgenooten aan te bieden. Mooglijk zal ze niet geheel zonder nut geleezen worden. En zo ze immer aanleiding mogt geeven om beter stukken in den eigen trant in de waereld te brengen, zoude ik mij over mijnen inval hartelijk verblijden.

V

De patriotten. Tooneelspel.

Vertooners.

Mevrouw GROOTMAN .
ELOÏZA , *Dochter van Mevrouw* GROOTMAN .
VALERIUS , *Burgemeester* van *** *Minnaar van* ELOÏZA .
LEANDER , *Burgemeester van de eigen Stad, Medeminnaar van* VALERIUS .
EDUARD , *oude Vriend van 't huis van Mevrouw* GROOTMAN .
PIETER , *Lakei van* VALERIUS .
JOOST , *Lakei van* LEANDER .
LISETTE , *Kamenier van* ELOÏZA .
Twee BURGERS *van de Stad*.

Het Tooneel is in eene Stad, waar de Aristocratie voor de Vrijheid schijnt te ijveren.

- houd dit vrij altijd voor een Stelregel, al wie zijn Vaderland aan zijn Eigenbelang durft opofferen, zal Vriend, Minnaaresse, noch Echtgenote voor dien afgod spaaren. bladz. 105.

De patriotten. Tooneelspel.
Eerste bedrijf.

Eerste tooneel.

(Een vertrek in het huis van Mevrouw Grootman.)

Mevrouw Grootman, Eloiza.

Mevrouw Grootman.
Eindelijk, mijn Dochter! wordt het, dunkt mij, tijd u te bepaalen. Valerius en Leander zijn beide geschikte partijen voor u - Sederd een jaar bezoeken ze ijverig mijn huis, en de geheele stad weet met welk een oogmerk. - In 't kort, gij zijt aan u zelve verpligt een keus te doen.

Eloiza.
Dit is mij tot nog toe onmooglijk; en mijn lieve Moeder zal mij, in een zaak van

zo veel aanbelang, toch niet dwingen willen?

Mevrouw G r o o t m a n .

Neen, mijn lieve Kind! aan wie is uw geluk dierbaarer, dan aan uwe tedere Moeder? - Gij weet hoe ik uwe keus altijd vrij gelaaten heb, en dit wil ik tot aan mijnen dood toe doen. - Alleen wenschte ik dat gij u bepaalde! - Wilt gij beide uwe Minnaaren bedanken, ik ben te vreden. - Kunt gij er een uit tot Echtgenoot neemen - ik zal in uwe keus berusten; maar die bedwelmende beweeging, die hier daaglijks thans aan mijn huis is, begint mij te verveelen - ik bemin de rust meer dan ooit - behalven dat elk zich bemoeit met over uw lang beraad zijne gevoelens te zeggen.

E l o i z a .

Gij hebt mij geleerd de stem van het Publiek te versmaaden, als ik die van mijn hart voor mij heb - Aan mijne keus hangt het geluk en ongeluk van mijn volgend leven; en zou mijne waarde Moeder ei-

schen, dat ik, om de dwaaze praatjes der menschen voortekoomen, mij aan eene overhaasting schuldig maakte, die mij, mijn leven lang, berouwen kon?

Mevrouw G r o o t m a n .

Denk, mijn Kind, dat er een jaar verloopen is, sederd ze u beide als Minnaaren bezoeken. - Binnen zulk een' tijd kan men de menschen toch eenigzins leeren kennen, mijn Dochter!

E l o i z a .

In deeze dagen van verwarring minder dan ooit, lieve Moeder! - Beide hebben ze, zo 't mij toeschijnt, uitsteekende hoedanigheden - mijn hart helt inmiddels meer tot den eenen dan tot den anderen - maar ik wil verzekerd zijn, dat de man van mijn hart een volmaakt eerlijk man zij, eer ik mij verklaar - zo ik het tegendeel bevond, zou ik mijn hart weeten te overwinnen.

Mevrouw G r o o t m a n .

Uwe gevoelens zijn zo prijzenswaardig, Eloïza, dat ik alles met vermaak aan u

overlaat. Overhaast u niet, mijn Kind! - maar denk teffens, dat gij uwe Moeder de aangenaamste tijding zult brengen, wanneer gij haar uwe keus meldt.

Tweede tooneel.

Eloiza, Lisette.

Lisette.

Hoe zo stemmig, Juffrouw! - Ik wed dat Mevrouw weer op een keus aangedrongen heeft. -

Eloiza.

Mijn Moeder heeft in de daad gelijk, Lisette - ze is voor mij de toegeeflijkste Moeder, die er zijn kan. - Hoe graag wilde ik haar zin doen, dan ach!.....

Lisette.

Hoe vreemd zou dat *ach* in de ooren van veele Meisjes klinken! - ach men wil dat ik met een lief, aartig, verstandig Jongman trouwe! ach mij ongelukkige! -

Eloiza.
Maar zeg mij, Lisette, wie van beiden is de lieve, aartige, verstandige Jongman? Mijne klagte zag op de keus - niet op het huuwlijk zelf - gij weet, dat ik zeer hoog van die verbindtenisse denk, mits dat het hart de keus doe, en de reden het zegel er aan hange.

Lisette.
Zonder bedenking - Leander.

Eloiza, (*met drift.*)
Ik denk juist het tegendeel.

Lisette.
Vivat - de keuze is gedaan! veel geluk, Juffrouw. - Welk een vermaak voor Mevrouw, uw Moeder!

Eloiza.
Zottin als gij zijt! - gij zoudt waarlijk een mensch van zijn stuk brengen. - Ik wilde u alleen maar toonen, dat elk eenige stemmen voor zich kan hebben.

Lisette.
Dan heeft zeker Valerius die van 't hart

voor zich, en dat is al een zeer concludeerende stem. - Nog gloeien uwe wangen, Juffrouw!

Eloiza.

Gij weet niet wat gij zegt, Lisette - maar verlaaten wij die grillen. - Gij weet zeer wel, dat ik mij aan geen eersten indruk overgeeve. - Ik zoek een waardig Lotgenoot door de reis van dit leven - wien ik achten en beminnen kan. - En, God dank! dat mij het laatste zonder het eerste onmooglijk is. - Wie denkt gij dat van hun beiden waardiger mensch zij?

Lisette.

Leander is rijker. -

Eloiza.

Maar ik spreek van inwendiger waarde.

Lisette.

Leander is van adel.

Eloiza.

Lisette - ik spreek van de waarde van hun hart.

Lisette.

Wel nu, Leander is ook een schooner Man.

Eloiza.

Ik geloof waarlijk dat gij mij voorgenomen hebt te plaagen van daag. - Wat doen al die uitwendigheden tot de inwendige waarde van 't hart. Zo ik eenmaal een keus doe, doe ik het voor de eeuwigheid - en daar is deugd toe van nooden, Lisette. -

Lisette.

Dat is altemaal wel, Juffrouw; maar voor eene geheele zak vol deugd kunt gij geen half broodje bij den Bakker koopen; en men moet toch eerst deeze waereld door, eer men aan de volgende koomen kan.

Eloiza.

Zo ik arm was, Lisette, God weet dat ik nooit om het geld trouwen zou, en meent gij dat dit verachtlijk metaal nu eenigzins op mijne keus in zal vloeien, nu ik rijk genoeg ben, om een waardig man, schoon hij niets bezat, van dien kant gelukkig te kunnen maaken? - En wat den

adel betreft, indien dezelve het kenmerk van deugd is, acht ik hem hoog - doch als het wezen van de waare edelheid daar is, geeve ik om het uitwendige niet zeer veel. - Valerius is even welgemaakt als Leander - en heeft de laatste een regelmaatiger besneden aangezicht, het eerlijk gevoelig oog van Valerius heeft ook zijne waarde.

Lisette.

Hoe welspreekend is Leander niet - en Valerius.... hij spreekt bijna nooit.

Eloiza.

Nederiger mensch dan Valerius leeft er niet - hij meent dat het wormptje hem overtreft. Ondertusschen vinde ik zijne oogen zeer welspreekend. -

Lisette.

Hij denkt toch zo edelmoedig niet omtrent zijn Vaderland, als Leander. -

Eloiza.

Dit alleen houdt mij nog in twijffel, Lisette. - Een Regent, die iets boven zijn Vaderland verkiezen kan, is het verachte-

lijkste wezen in mijne oogen. Ondertusschen is dit stuk zeer moeilijk te beoordeelen. - Zo dra wij eenig eigenbelang beoogen, in de goede zaak van 't Vaderland voortestaan, zijn wij geen Patriotten. - Maar het eigenbelang kan dikwerf zo fijn gesponnen zijn, dat elk, buiten den grooten Hartenkenner, er door bedrogen wordt. - Als ik dit wel overweeg, koome ik hoe langer hoe meer in het denkbeeld, dat het met de waare Vaderlandsliefde even als met het waare Christendom gelegen zij. - Wij kortziende menschen besluiten uit de uitwendige woorden en daaden. God alleen kent het hart, en daar koomt het alleen op aan. -

Lisette.

Maar is dit niet partijdig omtrent Leander geoordeeld? - Gij erkent, dat wij alleen uit uitwendige daaden besluiten kunnen - Leander is, door zijne Vaderlandsliefde, in de regeering gekoomen.....

Eloiza.

Om ongeveinsd te spreeken, Lisette, daar slaat gij juist den spijker op 't hoofd. - Door uwe verkleefdheid aan mij, verdient gij

mijn volle vertrouwen - ik zal u zeggen wat mij van Leanders Patriottisme zeer suspect voorkoomt. - Alles wat hij, tot hier toe, voor zijn Vaderland gedaan heeft, is op zijne eigen grootheid uitgeloopen. - Hij is nooit zo sterk Patriots geweest, dan sederd dat men de recommandatien van 't Hof verworpen heeft - en hij wilde Burgemeester zijn. - En al die fraaie stukken, daar hij sederd zo sterk voor geijverd heeft, dienen ter vergrooting van zijn magt als Regent. - Valerius stemt voor de herstelling van alle onze verlooren voorrechten even sterk als Leander - maar hij doet het alleen daar ter plaatse, waar zijne stem van uitwerking is!

Lisette.

En als men eens een vrij woordje over den Prins spreekt, hangt hij de Zedemeester uit - daar Leander enkel vuur en welspreekendheid is.

Eloiza.

Hoe respectabel is die trek in het karakter van Valerius! - Hij durft den Stadhouder opentlijk tegenspreeken, waar hij denkt

dat hij ongelijk heeft; maar zijn hart is zo vreemd van eenige vijandschap tegen zijn Persoon, dat hij dat eeuwige schimpen en lasteren afkeurt, en menigwerf zijn lot beklaagt van door zulke verraaderlijke schijnvrienden bedrogen te worden.

Lisette.

Maar was Valerius niet tegen het wapenen ten platten lande, daar Leander zo sterk voor ijverde?

Eloiza.

Ik wil u wel bekennen, Lisette, dat ik toen eenstemmig met Leander dacht - mijn medelijden met de arme Boeren, en mijn doodelijke schrik voor de Croaaten, maakten mij onvatbaar voor de redenen van Valerius - de uitkomst heeft ondertusschen zijne voorzeggingen al te wel waar gemaakt. - ‘Indien de Boeren alle wel en standvastig dachten, en er geen Jonkers op het land woonden - zou ik de eerste wezen die er voor stemde - maar nu voorzie ik dat het misbruik het gebruik zal overtreffen - dat, zo er ooit oproer koomt, het uit deezen hoek voor den dag zal koomen -

en men eerlang alle middelen uit zal denken om met fatsoen de wapenen weêr uit hunne handen te krijgen.’ - Is zijne prophetie zo geheel mis geweest, Lisette?

L i s e t t e .

Dat is waar, Juffrouw! - maar Leander heeft toch niet veel met het Patriottismus van Valerius op.

E l o i z a .

Ik geloof dat Valerius even weinig op dat van Leander bouwt. - Het eenige onderscheid tusschen hen beiden is alleen dit, dat Leander opentlijk laag valt op zijnen Medeminnaar, daar Valerius de gebreken van Leander verzwijgt, en altijd bij mij zijne goede hoedanigheden verheft.

L i s e t t e .

Waarlijk, Juffrouw! uw hart heeft volkomen gekozen. Gij bemint Valerius, en de Liefde is partijdig.

E l o i z a .

Ik wil niet ontveinzen, dat mijn hart naar Valerius helt - maar 't is alleen

om dat ik hem voor den waardigsten van de beiden houde. - Zo dra ik hier niet meer aan twijffelen kan, is mijne keus gedaan - maar ik zie den Knecht van Valerius naderen, die waarschijnlijk een boodschap van zijn' Meester heeft - zo hij deezen middag hier wilde koomen, kunt gij zijn bezoek uit mijn' naam aanneemen.

Lisette.
't Is zeer wel, Juffrouw!

Derde tooneel.

Pieter, Lisette.

Lisette.
De gewoone boodschap, mijn Heer Pieter - niet waar?

Pieter.
Ja, zo omtrent - tegen half vier, als de Juffrouw geen belet heeft. -

L i s e t t e , (*zij nijgt.*)
't Zal de Juffrouw veel eer zijn. -

P i e t e r .
Maar, Lisetje - ik heb een eitje met u te schillen - men zegt, dat gij de zaak van Leander zodanig toegedaan zijt, dat gij alle uwe welspreekendheid in 't werk stelt om uwe Juffrouw naar zijn' kant te doen hellen.

L i s e t t e .
En posito, dit was eens zoo?

P i e t e r .
Bemint gij mij waarlijk, Lisette?

L i s e t t e , (*zij geeft hem een zoen.*)
Twijffelt gij er aan, gekje? -

P i e t e r .
Zie daar, Meidlief! - ik hou van u als van mij zelven; maar zo gij mijn Heer tegenwerkt, zijn wij gescheiden luiden. Gij weet niet welk een waardig man mijn Meester is - hoe oneindig veel verpligting ik aan hem heb - hoe teder hij Eloïza be-

mint - ach! zo dit huuwlijk hem mist, sterft hij van rouwe

Lisette.

Dat is altemaal heel wel, mijn Vriend! maar Leander geeft Ducaaten, en als wij eens trouwen, zullen ons die zo geheel te onpas niet komen. - Gij behoeft zo zuur niet te kijken.

(zij laat ze hem zien.)

Pieter.

Lieve Lisette, zo gij een half jaar bij Valerius woonde, zoudt gij voor altijd van alle eigenbelang geneezen zijn. - Zie daar, ik wil het u wel bekennen - toen ik bij hem kwam, was ik een ellendig zelfzoekend wezen - maar zijn liefderijk onderricht - zijn nooit bezweken voorbeeld - zijne getrouwheid in 't volbrengen van zijn plicht ten koste van zijne rust - zijne nederigheid - zijne ongekunstelde Godvrucht - o! zo gij alles wist, Lisette! - Hij is een Engel en geen mensch - Leander moge dan hard voor zijn Vaderland roepen - maar Valerius is Patriot, zo er ooit een was.

Lisette.
Ik geloof waarlijk dat gij 'er om schreit, Pieter! - maar wil ik u eens wat zeggen - een groot, zeer groot geheim, doch beloof mij dat gij 't zwijgen zult.

Pieter.
Wel nu? -

Lisette.
Met al mijn ijveren voor Leander, heeft Valerius een voorspraak bij Eloïza, die mij mijn proces met de kosten zal doen verliezen.

Pieter.
En dat is?

Lisette.
Eloïza's eigen hart!

Pieter, (*met de grootste blijdschap.*)
Lisetje, Lisetje! bedriegt gij mij niet - och dat moet ik mijn Heer vertellen -

Lisette.
O de geheimhoudende Man!

Pieter.
Lieve Meid, dat ik u hier den lekkersten

zoen voor geeve, dien gij ooit van mij ontvangen hebt...

Lisette.
St.. daar komt Joost aan - ô kruip hier zo lang in de kast; wij willen hem een poets bakken.

Vierde tooneel.

Lisette, Joost.

(Zo dra Joost Lisette gewaar wordt, houdt hij zich als zeer diep in gedachten verzonken en haar niet ziende.)

Lisette.
Wel, Joost! tegen wanneer komt uw heer?

Joost.
O Vaderland!

Lisette.
Zijt gij dol geworden, Joost!

J o o s t , (*met een diepen zucht.*)
Rampzalig Vaderland!

L i s e t t e , (*hem nabootsende.*)
Groote Gek!

J o o s t , (*driftig.*)
Geworgd, gerabraakt, ge-empaleerd Vaderland!

L i s e t t e .
Dolle, raazende, schelmsche Quibus!

J o o s t , (*met het hoofd op den schouder.*)
Wie zal aan mijn overstelpt hart de rust weder geeven!

L i s e t t e , (*hem een oorvijg geevende.*)
Deeze oorvijg heeft de eer zich daar toe aantebieden.

J o o s t .
Wie duivel durft ..... he! Lisetje zijt gij het? - Nu een vrouwenhand beschadigt niet!

L i s e t t e .
Als of gij mij niet gezien hadt - he?

J o o s t .
O als ons de zaak van het Vaderland zo zwaar op het hart weegt, ziet men buiten het belang niet veel.

L i s e t t e .
Zo, ik meende dat men het belang dan verzaakte! - maar wat was eigentlijk de boodschap, Joost?

J o o s t .
Dat 's waar - Het compliment van mijn Heer aan ...

L i s e t t e .
Nu dat verstaat zich - tegen welk uur zal men mijn Heer zien?

J o o s t .
Gij zijt van daag kort van stijl Lisetje - tegen vier uuren.

Lisette.

Toef hier een oogenblik, ik zal u terstond bescheid brengen.

Joost, (*haar tegenhoudende.*)

Nu - eerst een zoentje, Lisetje!

Lisette, (*hem terugstotende, en weglopende.*)

Gij denkt 'er niet op, Joost! - In den tijd dat gij mij zoendet, zoudt gij voor uw Vaderland kunnen bidden.

Vyfde tooneel.

Joost, (Pieter in de kast.)

Joost.

Dat duivelsche Meisje is zo slim als roed - ik geloof dat ze de Ducaaten meer dan mij en mijn Heer bemint! - Dien slungel van een Pieter zou ze geen zoen geweigerd hebben! - Maar dat 's niets - onze zaaken zullen wel veranderen, lukt het plan van mijn Heer. - Gij zult buitelen, Va-

lerius! - en dan wint mijn Heer limpido tweemaal honderd duizend guldens - en als hij de Juffrouw neemt, zal Lisette wel volgen. - De drommel daar had ik de brieven haast vergeeten! - Wacht eens

(hij tast in de zak en haalt er twee brieven uit)

Neen ze zijn er nog - foei, daar beefde ik van! Hier in, Heer Valerius! is uw vonnis begrepen - en het zal zeker lukken .....

P i e t e r , (*Met een holle stem uit de kast.*)
De listen en laagen der boosheid zullen vergaan als sneeuw voor de zon - Harifaribondondera!

J o o s t , (*de brieven van schrik laatende vallen en wegloopende.*)
Oef! de duivel woont op deeze kamer - ik bedank om hier weêr boodschappen te doen!

Z e s d e t o o n e e l .

P i e t e r , (*uit de kast kruipende.*)
Welk een verachtelijke karel is die Joost -

of liever, welk een snood mensch is zijn Heer! - God, hoope ik, zal de poogingen dier booswichten verijdelen ...

(hij ontdekt de brieven op den grond)

maar wat zie ik daar?

(hij raapt ze op en leest ze)

zo, God dank, dat ik dit ontdekt hebbe! - maar wat hier mede te doen? Geeve ik ze aan mijn Heer, dan is hij bekwaam om ze aan Leander weer om te geeven, of ten minsten doet hij er voor zich zelven geen voordeel mede - ik ken zijne al te groote eerlijkheid. Wacht! ... daar valt mij wat in - ik zal ze terstond aan den Heer Eduard brengen ... Hij is een eerlijk man en de vriend van Valerius en Mevrouw Grootman, en zal deeze fraaie documenten zeer wel weten te gebruiken ... maar st! Lisette keert te rug ...

(hij steekt de papieren spoedig in de zak.)

Zevende tooneel.

Pieter, Lisette.

Lisette.

Wat prevelt gij daar toch ... en waar is Joost gebleven? -

P i e t e r .

(Ter zyde)

Neen, Lisetje! dit durf ik u niet vertrouwen.

(Overluid.)

Die is van schrik weggeloopen - mooglijk had hij geen goede conscientie.

L i s e t t e .

O die laffe bloed! maar hoe krijgt Leander nu bescheid op zijne beletvraaging, die aangenomen is?

P i e t e r .

Ik zal er in 't voorbijgaan de boodschap wel doen -

L i s e t t e .

Nu doet dat - ik moet terstond weêr bij mijne Juffrouw wezen. Adieu, Pieter!

P i e t e r .

Tot wederziens, Lisetje.

Einde van het eerste Bedrijf.

Tweede bedrijf.

Eerste tooneel.

Valerius, (*alleen*.)

(Hij zit voor een tafel met boeken en papieren, waarvan hij er een met de uiterste aandacht leest. Eindelijk legt hij het zuchtend uit zijne hand, en zegt.)

O mijn arm Vaderland! waar zal dit eindelijk met u op neer koomen? - Uwe vijanden van buiten kunnen u niet bederven - ze zijn alleen gevaarlijk voor u om dat gij verraadende schijnvrienden in uwen boezem kweekt - deeze geveinsde snoodaarts zijn het die u den dolk, welken uwe liefde hun toevertrouwd had, in het harte stooten! - Beklagenswaardige Vorst! eenmaal zijt gij de liefde van het Volk geweest - van een Volk, dat de dankbaarheid bemint - dat dit zo rijklijk, zo edelmoedig, aan u gestaafd heeft - dat tot op dit oogenblik de verpligting niet vergeten heeft, die het

aan een uwer Voorgangeren, den doorluchtigen Grondlegger van dit Gemeenebest, verschuldigd is - en dat u echter thans niet bemint! - Ach, wanneer zult gij ten vollen zien dat gij bedrogen, schandelijk bedrogen zyt - door die eigen Vrienden, door wier oogen gij zo lang hebt verkoren te zien, op welken gij alleen vertrouwt hebt, aan wien gij uwe weldaaden alleen uitgeschudt hebt, en die u ieder oogenblik aan hun eigen belang opofferden? Doch ook deezen vrees ik niet meer, mijn Vaderland! - Gij kent deeze verachtelijken, en de goede Voorzienigheid ontmaskert ze daaglijks meer en meer; dit is genoeg - zij zullen in de put vallen die ze delven; - maar u, snoodaarts u vrees ik, die onder den schijn van uw Vaderland te beminnen, u zelven alleen beoogt, die den Vorst alleen tegenstaat om uwe grootheid op de puinhoopen van zijn gezag te bouwen, en een Aristocratisch juk, van alle jukken het ondraaglijkste, op de halzen van een vrij Volk te werpen! - Onder één overgedreeven gezag te bukken is hard - voor een van God vrij geschapen mensch, dat zijne voorrechten kent, hard - maar

het haalt niet bij den rampzaligen toestand van een Volk, dat in elke Stad zo veele dwingelanden als bovendrijvende regenten heeft, en ach, hoe beef ik op de gedachte, dat het grootste gedeelte der, nu aangebeden en zich onder den edelen naam van Patriotten verbergende, ijveraars tot het getal dier laatsten behoore! - Nu zijn ze het eens met ons, zo lang wij voornaamlijk beoogen een gezag te besnoeien, dat oneindig buiten zijn rechtmaatige grenzen gestegen was - maar als dit doelwit eens bereikt is, als het er op aan koomt om de wezenlijke rechten van een vrij volk op onwrikbre zuilen te laaten nederzinken, ach dan - dan zullen ze zich doen kennen, en God geeve, ô mijn Vaderland! dat ze dan de meerderheid niet uitmaaken! - Inmiddels ik sta en valle met uwe vrijheid, ô mijn Vaderland! - Eens heb ik mij aan uw waar belang met eenen eed verbonden - die eed weegt zwaarer op mijne ziel dan alle de valsche grootheid en het fortuin deezer nietige aarde - ik zal hem houden tot mijnen dood toe - Opperste Beheerscher der Volkeren! verleen

mij in deeze donkere en zo veel eigenbaat verraadende dagen het noodige inzien in mijnen pligt, en ik zal hem getrouw betrachten. - Waak gij zelf altijd over mijn hart, en dat het verga eer ik eerst op mijn belang zie, eer ik mijn Vaderland durve bijstaan!

Tweede tooneel.

Pieter, Valerius.

[Pieter]
Twee Gildemeesters staan in de zijkamer, mijn Heer! en wenschen u te spreeken.

Valerius.
Zet hier twee stoelen over mij, en doe ze boven treden.

Pieter.
Goed, mijn Heer! -

(Pieter zet twee stoelen over den tafel en vertrekt.)

Valerius.
Pieter!

Pieter.
Mijn Heer!

V a l e r i u s .
Hebt gij mijne boodschap verricht?

P i e t e r .
Ja, het is aangenomen; dat had ik waarlijk haast vergeten - ô mijn Heer! Lisette heeft mij recht gelukkig gemaakt. -

V a l e r i u s .
Zo Pieter - daar ben ik blijde om - gij bemint dat meisje toch recht. -

P i e t e r .
En nu nog eens zo veel als anders. -

V a l e r i u s .
Zo, wel wat goeds heeft ze u dan gedaan? -

(Pieter, *met de volle uitstorting van zijn hart*.)
Zij heeft mij beleden dat haar Juffrouw u beminde! en dit heeft mij even zo veel vreugde veroorzaakt, als toen Lisette mij haar woord gaf.

V a l e r i u s .
Wel, Pieter! ik bedanke u voor uwe toege-

negenheid! - Gij dient mij waarlijk met eene belanglooze liefde -

P i e t e r, ***schreiende***
Ach, mijn Heer! welk een monster moest ik zijn, zo ik dit niet deed - ik heb reeds twee Jaaren bij u gewoond - en hoe menigmaal ben ik ooggetuige geweest, dat gij u met eene andere zelfverlochening geheel aan uw Vaderland opofferde! -

V a l e r i u s .
Nu, Pieter - dat is geen verdienste, maar mijn plicht - maar laat de Burgers niet langer toeven.

D e r d e t o o n e e l .

V a l e r i u s .
Hij bewoog mij, die goedhartige, rechtschapen jonge! - Goede Hemel! zou Eloïza mij beminnen! dan had ik voor mij geen enkelen wensch meer! - Welk eene dankbaarheid zoude ik U verschuldigd zijn

- met een gerust geweeten omtrent mijn Vaderland het waardigste Meisje te bezitten, en, door in mijn geluk deelende dienstboden, omringd..... Neen! 't is al te groot! - dan, herstel ik mij. De Burgers naderen.

Vierde tooneel.

Valerius, twee Burgers.

Valerius.
Wel, Vrienden! waarin kan ik u van eenigen dienst zijn?

De eerste Burger.
Men heeft ons bericht, Mijn Heer, dat er eene Stads Wet zoude zijn, die sederd eenige jaaren achter den bank ligt, en waar bij verboden wordt, dat, in zekere Steden van ons Land gebooren, Vreemdelingen hier immer in de regeering koomen. Nu is het onze pligt dat wij de oude Wetten weer in haare voorige kracht poogen te herstellen - en daarom verzoeken wij u, uit naam van ons Corps, deeze Wet optespooren, en, zo

zij er waarlijk is, dezelve tegen de nieuwe aanstaande verkiezing te doen gelden.

V a l e r i u s .

Uw eisch is zeer billijk - ik zal er onderzoek naar doen, en, zo ik vind dat ze in wezen is, voorstellen en met mijne stem bekrachtigen. - Bericht dit aan uwe Zenders, en verzekert hun ééns voor al, dat ik er mijn pligt en genoegen van maak om hunne voorrechten en vrijheid met mijnen laatsten droppel bloeds voor te staan. - Alleen dat elk hunner zich in zijn' post getrouw en ijverig kwijte - en zijne goede zaak door geene ontijdige drift, en vooral door geene oproerige beweeging verderve! - Dan zal de Hemel voor u zijn, en de rechtvaardige zaak der vrijheid zal op haare vijanden, de dwinglandij, heerschzucht, en het eigenbelang zegepraalen. -

(De Burgers buigen zich en gaan bewoogen af.)

De tweede Burger, (*ter zijde in het uitgaan der deur*.)

God zegene den eerlijken Man! -

De eerste Burger.

Beloon hem, Hemel! het goede dat hij aan dit volk doet!

Vijfde tooneel.

Valerius, (*alleen*.)

Hoe gemaklijk is het voor een eerlijk Regent het vertrouwen van het Volk te winnen - en welk een edel loon is hem hunne liefde! - Wat haalt voor een rechtschapen hart hier bij! - Waarlijk, het Volk is zo dwaas niet als men voorgeeft - zij weten zeer wel te onderscheiden wie hen in de daad meenen, en wie hun naam tot een speelpop van zijn eigenbelang misbruikt. - Maar wie stoort mij op nieuw?

Zesde tooneel.

Valerius, Leander.

Leander.

Vergeef mij, Mijn Heer, dat ik zo onaangediend intreede! - de zaak, die ik u zeggen wilde, ligt mij te na aan 't hart om een oogenblik met plichtplegingen te verliezen. - Ik vrees dat gij mij eene lelijke

streek gespeeld hebt, die, hoe kunstig ook vermomd.....

V a l e r i u s , (*hem invallende.*)
Op een' anderen toon, als 't u behaagt, mijn Heer! - Ik heb nog geen mensch gezien, voor wien ik mij zou willen vermommen; ik geloof aan eene Alwetendheid, Leander!

L e a n d e r .
Zou men mij dan wel bedrogen hebben!... Neen, dit kan niet zijn, ik zag de eigen Burgers zo aanstonds uit uw vertrek komen.

V a l e r i u s .
In de daad, ze verlaaten mij op het oogenblik.

L e a n d e r .
En gij hebt met hun afgesproken....

V a l e r i u s .
Dat ik tot aan mijnen jongsten snik hunne rechten en vrijheid voor zou staan.

L e a n d e r , (*hoonende.*)
Vooral als ze u zo wel te stade kwamen!

- fraai, zeer fraai indedaad! - Gelukkig dat ik ook een stem bezit - en - mooglijk ook een' aanhang, als de nood aan den man koomt. -

Valerius.

Ik heb geen aanhang - en ik begeer en zoek er geen, dan die der gerechtigheid. Mijn aanhang is mijn geweten, Leander! en mijn uitzicht de groote oordeelsdag. - Maar verklaar u nader, ik begrijp u niet.

Leander.

O, mijne bezwaaren zijn gering! - Men zegt dat gij eenige Burgers opgeruid hebt, om eene oude verschoven Wet te herstellen - en, zo die stand grijpt, dan ben ik naa de aanstaande Verkiezing geen Burgemeester meer. - De zucht voor de Wet is zeker groot en sterk in uw hart; - men durft echter denken dat er wat belang onder schuilt. - Mevrouw Grootman heeft dikwerf verklaart, dat zij een waardig Regent boven alle andere mannen voor haar Dochter zou verkiezen. - Wij staan beide naar de hand van Eloïza - maar gij

blijft wat gij zijt, en wint in naam door het eigen middel dat mij uit uwen weg werpt en verplet. - Zeker de vinding is gelukkig!

Valerius.

Ik versta u, mijn Heer! - maar zo uwe beledigende gedachte mij alleen betrof, ik zou ze met een verachtlijk stilzwijgen beantwoorden. - 't Is doch met den waaren Patriot even als met een waar Christen. Wij kunnen naar den aart der liefde oordeelen, maar de groote Hartekenner alleen weet met zekerheid wie het in de daad is - en beiden hebben ze aan zijne goedkeuring genoeg. - Maar uwe beschuldiging treft Eloïza tevens. - Zo ik zulk een gedrocht waare, beledigde ik met mijn aanzoek een Meisje van haare waarde - en zij moest er, dit duldende, door elk minder om geschat worden. Verneem dan wat van de zaak zij. - - Even voor uwe komste, kwamen hier twee gevolmagtigde Burgers, die meenden dat er eene Wet was, welke zekere Vreemdelingen hier uit de Regeering sloot.

L e a n d e r .
De zulken, naamlijk, die in mijne geboorteplaats het daglicht zagen.

V a l e r i u s .
Geenzins, zij wisten even weinig in welke plaatsen, als zij onzeker waren of er in de daad zulk eene Wet voor handen was.

L e a n d e r .
En gij hebt hun zonder twijffel de Wet vaderlandlievend in handen gegeeven?

V a l e r i u s .
Indien ik ze gekend had, zoude ik dit ontwijffelbaar gedaan hebben. - Nu heb ik hun alleen kunnen belooven dat ik er een naauwkeurig onderzoek naar doen zoude. -

L e a n d e r .
En indien gij ze vondt?

V a l e r i u s .
Met mijn gantsche hart voorstaan.

L e a n d e l .
Gij zult zekerlijk ijverig zoeken. -

Nu, twee ton zijn ook wel wat moeite waardig. -

Valerius.
Gij kent mij niet, Leander! - Geloof mij, wie Eloïza beminnen durft, en een oogenblik op haar geld denkt, is haarer onwaardig. -

Leander.
Die Zedekunde klinkt zeker schoon - maar twee tonnen zijn toch niet geheel onverschillig.

Valerius.
In vergelijking van Eloïza, ten eenenmaal, mijn Heer! - Maar ken mij geheel, zo als God mij kent, Leander! Noch Eloïza, die ik als mijne eigen ziel bemin, noch al het goud der aarde, dat weinig aantrekkelijkheid voor mij bezit, zijn in staat mij een oogenblik van den duurgezwooren eed aftetrekken, dien ik eenmaal aan mijn Vaderland gezwooren heb.

Leander.
Indien gij echter overtuigd waart, dat uw

belang aan dat van uw Vaderland niet verbonden was....

Valerius.

Daar kan ik nooit van overtuigd worden. - Het Vaderland eischt mijne onbaatzuchtige liefde en vuurigste aankleving aan deszelfs belangen. - Indien ik dien plicht getrouw volbreng, is er de toejuiching van mijn kalm-ademend geweten onafscheidbaar aan verknocht - en dit is een heerlijk loon, mijn Heer! - dan, verstaat gij door belang die laage eigenbaat, die op rijkdommen of aanzien uitloopt; dan durf ik u zeggen, dat dit verachtlijk lokaas zelfs geen verzoeking voor mij is om eenen enkelen stap te doen of te laaten.

Leander.

Hoor, Vriend! gij zoudt zo niet tegen den Vorst gestemd hebben, indien gij niet duidelijk gezien hadt dat ons gezag daar even zo veel door klom, als het zijne afnam. - Ten minsten ik wil niet ontveinzen, dat ik graag wat mede te zeggen heb.

Valerius.

Ik heb nooit tegen den Vorst gestemd,

als daar, waar ik ter goeder trouwe geloofde, dat hij ongelijk had - waar de oorspronglijke rechten en vrijheid van 't volk dit van mij eischten. - en gij weet dat ik in die gevallen bedaard en onpartijdig gestemd heb, den Vorst met mijne geheele ziel over het ongeluk van zulke raadslieden te bezitten, en verblind genoeg te zijn van naar hen te luisteren, beklagende. -

Leander.

Gij schijnt toch ook niet tegen de gewapende Burgerij te zijn. - En waar hebben wij die toe, dan om ons te ondersteunen? - Zo wij zijn, daar wij wezen willen, kunnen ze de wapens wel weer uit de handen leggen -

Valerius.

Wij verschillen te veel in wijze van denken, om het omtrent deeze onderwerpen ooit eens te worden, mijn Heer. - Zo gij geduld hebt, wil ik u den samenhang mijner gedachten hieromtrent wel openleggen. -

Leander.

Ik wil dien met vermaak hooren. -

Valerius.

Neem dan eerst plaats. - - Ik bemin mijn Vaderland, en dit heb ik ten allen tijde belangloos gedaan - maar sederd men mij de regeering toevertrouwd heeft - sederd ik mij door den plegtigsten eed aan het belang van mijn Vaderland verbond - is de voldoening aan deezen natuurlijken grondtrek van mijn hart pligt geworden. - Ik heb van toen af voorgenomen mij geheel onbepaald aan mijn Vaderland toe te wijden, deszelfs rechten en vrijheid voortestaan, te herstellen, te verdedigen - en naar dien eenigen loon te zoeken, van eenmaal in mijne betrekking als Regent het voorwerp van de liefde van een waarlijk vrij volk te zijn. Ik heb in mijn hart niets tegen den Stadhouder; neen, waar ik hem, behoudens mijne betrekking als Regent, eenen wezenlijken dienst kon doen, geen mensch zoude er de gelegenheid eer toe aangrijpen - alleen, ik bemin mijn Vaderland meer dan den Vorst; de laatste ontvangt in mijn oog zijn luister al-

leen van het eerste - en waar beider belangen ongelukkig tegen een loopen, is mijne keus gedaan, en ik ben tegen den Vorst. De Oppermagt rust, naar mijn oordeel, bij het Volk; dat moet zijne Regenten vrij verkiezen, maar dan ook aan deeze hunne eigen gekoozen Representanten gewillig gehoorzaamen, zo lang zij dezelve in hunne posten laten. Twee klippen zijn hier, naar mijn inzien, te vreezen. De eerste is, dat niet eenige Regenten, door heerschzucht vervoerd, zich door middel van partijschappen en aanhangen van dit onvervreemdbaar recht des Volks meester maaken, en in hunne districten de rol van Dwingelanden speelen. Geen gebrek is in een Republiek grooter, dan dit. Zulke Aristocraaten, altijd geslingerd, altijd beevende van hun onrechtvaardig aangemaatigd gezag te verliezen, poogen zich, hoe langer hoe meer, meester te maaken van de vergeeving der ambten en burgerlijke voordeelen. Zij zien in hunne keus noch op kunde noch op verdienste, maar slechts op de uitbreiding en versterking van hunnen aanhang - om die te bevorderen, ontzien zij geen middelen, hoe schandelijk die ook

zijn mogen, en terwijl hunne familien en bijzondere vrienden alleen op het kussen verheven worden, blijven de beste en waardigste Burgers, op welke zij als op een' verachtelijken hoop Volks nederzien, onbeloond en van alle bevordering verstoken. De andere klip is, dat de magt des Stadhouders zodanig buiten de paalen klimt, dat van zijn' wil alleen de begeeving van alle ambten afhange. Ik zulk een geval is de Stadhouder in de daad souverein. Want de ondervinding leert, dat de Grooten zeer gewillig knielen voor de hand, die alleen de middelen uitdeelt, door welken zij aan hunne weelde en trots voldoen kunnen. Behalven dat dit misbruik de zielen der Regenten natuurlijk verlaagen moet. Een manlijk republikeinsch hart, dat, voor de vleierij te groot, op zijn eigen waarde durft vertrouwen, is in de schaduw van een hof gehaat. Blinkende en op zijn tijd buigzaame Lichtmissen, geestige Flikflooiers, toegeevende Vleiers, zie daar de geschikte voorwerpen, aan welke de weldaaden besteed en zelfs verkwist worden. De eerste soort van rampen hebben wij voor het jaar 1748 treurig ondervonden, toen braafheid, rondbor-

stigheid, deugd, pligt, eed, Godsdienst - toen alles aan eigen verheffing, eigen grootheid en gezag, opgeöfferd werd, en de eene Burger door den anderen, die niets dan zijn, door slinksche wegen verworven, gezag boven hem bezat, strafloos vertreden kon wordon, en daadlijk werd. De tweede in onze dagen, na dat het beste gedeelte der Natie, om het ondraaglijk juk der Aristocratie te ontgaan, op de herstelling der Stadhouderlijke Regeering aangedrongen heeft - maar ongelukkig, door de blinde ingenomenheid der menigte, die niets op dat oogenblik zag dan de haatlijkheid van 't juk daar ze zich aan wilde onttrekken, slechts van juk veranderde.

Leander.

Indedaad het was een dolle zet om ons een' Stadhouder op den hals te gooien - ik wenschte dat wij hem wel weer kwijt waren.

Valerius.

Daar bewaar ons God voor, mijn Heer! - Zij, die het Stadhouderlijk bewind wenschen vernietigd te zien, handelen of uit Aristocratische beginzelen, of zijn ten eenen-

maal verkeerd onderricht omtrent de wezenlijke belangens van hun Vaderland. - Het gezag van den Stadhouder moet niet vernietigd, maar alleen bepaald worden. -

Leander.

Maar wat hebben wij aan een' Stadhouder, die niets dan een' blooten tijtel bezit?

Valerius.

Niets - indien ik voor zulk een' Stadhouder pleitte. Neen, de Stadhouder is bij mij van zeer veel nut in ons Vaderland. Hij moet het waare tegenwigt tegen de Aristocratie zijn - of, gelijk ik onlangs in een, in onze dagen uitstekend nuttig, werk las, de nadere band van vereeniging in een Gemeenebest, het welk uit zo veel van elkanderen genoegzaam onafhanglijke deelen te zaamen gesteld is, zonder welken het dat toppunt van bestendige welvaart, voorspoed, en duurzaamheid, waarvoor het anders vatbaar was, niet bereiken kon; en die teffens diende om de nadeelige gevolgen uit wezentlijk verschillende, of slechts in schijn verschillende, belangen uit den weg te ruimen, en de Vrijheid of Onafhanglijkheid van

den Staat zo wel tegen uitheemsch geweld, als tegen binnenlandsche overheersching, beveiligen kon. - De groote zaak, daar het nu op neer koomt, is, in mijn oog, deeze maar - om naamlijk het zuiver evenwigt tusschen den Stadhouder en de bijzondere Regeeringen te bewaaren, en zo te bewaaren, dat de schaal eeuwig in den juisten evenaar staat. - Ik ben zo ver van tegen de gewapende Burgerij te zijn, dat ik in dezelve, hier toe, het eenig toereikend middel zie. -

Leander.

Ik heb er sterker voor geijverd dan gij; maar ik betuig het alleen gedaan te hebben om den Stadhouder het voetje te ligten. -

Valerius.

Het eerste ontken ik stellig. Ik ben er met mijn gantsche ziel voor geweest; maar het behoort mede tot mijne Zedekunde van nimmer een kwaad middel ter bereiking van een goed einde te gebruiken. Ik wilde, zelfs om de vrijheid voortestaan, niemand dwingen. Ook begreep ik dat men van die gedwongen Wapendraagers meer nadeel, dan

voordeel zou hebben. Mijn stelregel was: Verspreid zo veel licht, dat elk uit keus en uit het levendig gevoel van zijn' pligt de wapens aanvatte, dan alleen zult gij u op de trouwe en op den moed uwer Burgerij kunnen verlaten. En wat het laatste aangaat, mijn doelwit is nooit geweest om den Stadhouder het voetje te ligten - gelijk gij u uitdrukt - maar om de Burgerij te doen dienen om haare eigen' voorrechten te verdedigen - door de Regenten voortestaan, waar deezen het recht aan hunne zijde hebben - en den Stadhouder, waar deeze zich billijk verzet tegen de drukkende overheersching der Aristocraaten - bij voorbeeld, tegen hunne eigen- en familie-zoekende stemmingen in cas van electien en begeeving van ambten, en diergelijke. - Dus hoop ik dat er eene gewapende Burgerij zal zijn, zo lang Nederland Nederland is!

L e a n d e r .

Ik heb u begrepen, mijn Heer! - maar ik moet u zeggen dat onze beginzelen oneindig van elkanderen verschillen. - Ik begeer geen slaaf van 't Jan Hagel te zijn

- en even weinig, schoon dan nog liever van den Prins. Ik ben Patriot - dat heb ik getoond - sterker dan gij zelfs - de geheele Stad houdt er mij voor - geloof mij, ik kan bij gelegenheid ook toonen een' aanhang te bezitten, grooter dan gij mooglijk denkt. -

Valerius.

Nog eens - dit laatste misgun ik u niet - en zijt gij waarlijk Patriot, ik wensch er u van harten geluk mede - maar durf ik u vraagen, wat gij eigentlijk door een' Patriot verstaat?

Leander.

Daar verstaa ik door elken Prinsenhaater - die geen middel onbeproefd laat om het Stadhouderlijk gezag te verkleinen, en, waar 't mooglijk, geheel den bodem in te slaan.

Valerius.

't Is natuurlijk, daar onze wijze van denken zo zeer verschilt, dat wij ook een geheel verschillende definitie van een' Patriot geeven. Bij mij verdient hij alleen den naam van Patriot, die, alleen door de belangen

van zijn Vaderland gedreeven, deszelfs rechten en vrijheid met zijn geheel aanzijn verdedigt, en, naar maate die het eischen, den Stadhouder voor durft staan of tegenspreeken, zonder te onderzoeken of hij voor zich zelven er door rijzen of zinken zal. - Voor 't overige geloof ik dat men door eene woeste en dolle drift reeds oneindig veel bedorven heeft, en dat zij, die hunnen persooneelen wrok tegen het huis van Oranje elk oogenblik verraaden - die duidelijk doen zien dat genoeg afgebedelde, maar niet verworven ambten hen van vleiers en slaaven in vijanden en vervolgers herschapen hebben - die alleen met een Partij heulen om dat ze de uitdeelende magt in handen heeft - ik geloof, zeg ik, mijn Heer, dat de zulken meer nadeel aan het waare Patriottismus doen, dan er de beste en eerlijkste Regenten voordeel aan kunnen doen. - De meeste argumenten tegen het zelve zijn toch uit het gedrag dier Aristocraaten ontleend, die het alom bij eenvouwigen haatlijk maaken, - en ik zelf, mijn Heer, ik schroom niet u opentlijk te belijden, dat, zo ik tusschen twee wezenlijke kwaalen kiezen moest, want daar

houde ik het beide voor, om naamlijk onder eene Aristocraatische Regeering te leeven, of weer de zaaken van ons Vaderland in den eigen stand te zien, daar ze voor den Engelschen oorlog in waaren, ik zonder beraad het laatste verkoos.

L e a n d e r , (*oprijzende*.)

Ik zie wel, wij zullen het hier in niet eens worden. - Inmiddels, om op onze eerste zaak, daar mij voor thans het meeste aan gelegen ligt, wedertekeeren - laat mij in mijn geheel - tot dat Eloïza besloten heeft. - Al wat ik van u eisch, is, dat gij de Wet, zo gij ze vinden mogt, tot na de keur te rugge houdt. - Dan is, zo ik gelukkig genoeg zijn mogt dat ze mij haare hand waardig keurde, de kogel, zo als men zegt, door de kerk. -

V a l e r i u s .

Geloof mij, Leander, zo ik u een' dienst kon doen tot nadeel van mij zelven, gij zoudt er mij daadlijk gewillig toe vinden. - Ik begeer Eloïza niet - zo ze mij om mij zelven niet begeert - maar hier, hier zijn

mij de handen door mijnen pligt gebonden - zo ik de Wet ontdek - ik houde ze geen oogenblik te rug, schoon ik er zelfs door zinken moest. -

Leander.

Dan heb ik u niets meer te zeggen, dan dat ik de *dupe* uwer oogwitten niet ben, en dat men poogen zal contre-mesures te neemen. - Vaar inmiddels wel. -

Valerius.

Doe wat gij uw pligt zult oordeelen - ik zal den mijnen weeten te volgen.

Zevende tooneel.

Valerius, (*mismoedig in zijn' armstoel nederzinkende.*)

Is er dan op den weg der deugd voor mij niets dan doorens te oogsten! - Gij weet het, groote Hartenkenner, dat ik alleen naar mijnen post gestaan hebbe, om dat ik mij moedig genoeg vond om denzel-

ven getrouw te vervullen, en begeerig om zo veel nut aan mijnen Evenmensch te doen, als in mijn vermogen zou zijn. - Ach! alle de rampen die mij zelven overkoomen zijn - die mij eene naauwgezette eerlijkheid op den hals haalde - heb ik gewillig gedragen; - ik heb ze als zo veele zegeningen aangemerkt, en mijn hart onthield mij zijn loon niet. - Ik heb den dollen ijveraar hooren verheffen en mijn onpartijdig gedrag miskennen - maar de bewustheid mijner bedoelingen heeft mij getroost, overvloedig getroost. - Nu alleen voel ik dat ik onder mijnen last ga bezwijken. - Mijnen ijver voor het recht zal Leander als eene list om hem te dwarsboomen aan Eloïza doen voorkoomen - ik ken haare kiesche wijze van denken - zo zij het gelooft, en ach, het heeft er waarlijk den schijn van - zal ze mij verachten - en zonder haar bezit, zoude ik ongelukkig zijn - maar met haare verachting beladen..... neen! dit kwam ik niet te boven! - - Doen wij echter onzen pligt - de Hemel bestiert de uitkomsten. - Ik voel mijn hart

weêr gesterkt; - waarom zou ook ééne zwakheid aan eenen geheelen loop van standvastige deugd deszelfs waarde ontrooven? - - Gij eischt het, o mijn Vaderland! - Uw nood verbindt mij nader aan U, dan ooit. - Ach, ik zie het al te duidelijk! de Prinsgezinde en de Aristocraat handelen uit één beginzel - uit Eigenbaat. - Zo de eerste geen kans zag om bij den Vorst beter te gelukken, hij zou Aristocraat zijn; en de laatste, zo hij meer voorspoeds voor zich aan het Hof zag, Prinsgezinde. - Blijven wij Patriot - de schoonste kroon hangt in de eeuwigheid.

Einde van het tweede Bedrijf.

Derde bedrijf.

Eerste tooneel.

(Een kamer in het huis van Mevrouw Grootman.)

Eloiza, Lisette.

Eloiza.
Wat zegt gij mij, Lisette! Valerius zou tot zulk eene laagheid in staat zijn?

Lisette.
Ik weet er niets anders van, dan dat de knecht van Leander het mij zo aanstonds toegezwooren heeft.

Eloiza.
En daar hij weet dat Leander nog aan mij bevriend is. -

Lisette.
Ik kan waarlijk niet zien, Juffrouw, dat hij zo veel ongelijk heeft. - Als ik een

jongeling was, en naar de keus van eene Eloïza stond, en mij een struikrover in den weg kwam, ik zou ook mijn best doen om hem kwijt te raaken. -

Eloiza.

Door eene edeler wijze van denken en uitstekender daaden te doen, kon hij zijnen medeminnaar voor mijne oogen verdonkerd hebben, en zeker dit stond hem vrij - maar wie zulk eene laage hulp noodig keurt, moet zeker weinig op zijn eigen verdiensten steunen, en reeds zijne minderheid gevoelen; - doch ik zeg nog, ik geloof het niet; - maar ik zie mijne moeder naderen - zij dient er van onderricht te zijn, eer ze beiden hier koomen. -

Tweede tooneel.

De voorigen, Mevrouw GROOTMAN.

Eloiza, (*tot haare Moeder.*)

Lisette vertelt mij daar, dat Valerius eene Wet zou hebben weten te ontdekken, volgens welke Leander bij de naaste verkiezing

geen Burgemeester meer zou kunnen blijven; die de inboorlingen van Leanders geboortestad uit onze regeering weerde - kunt gij dit gelooven, Moeder!

Mevrouw G r o o t m a n .

Naauwlijks - echter, als ik mij bezin, voor een groot jaar gebeurde bijna het zelfde - die daad is mij altijd vrij verdacht geweest. - Gij weet, dat Leander zich toen met een der beste commissien vleide. - Wel nu, Valerius stemde toen het ijverigste om het willekeurig vergeeven van dezelve aan den Prins te ontneemen - dit gelukte, en Leander ontving niets. -

E l o i z a .

Moeder lief! gij weet wat Valerius toen tot zijne verschooning inbragt. -

Mevrouw G r o o t m a n .

Niets - dan dat hij op zijn woord van eer betuigde op Leander zelfs niet gedacht, maar alleen zijn' pligt gevolgd te hebben.

E l o i z a .

En kan een eerlijk man eene sterker verschooning inbrengen?

Mevrouw G r o o t m a n .

Dit is alles wel, mijn Kind! maar men moest hem toch op zijn woord gelooven - dan hij nadert ons - hooren wij het verhaalde uit zijn' eigen mond.

D e r d e t o o n e e l .

De voorigen, V a l e r i u s .

Mevrouw G r o o t m a n .

Hoe, mijn Heer! gij zoekt Leander uit de regeering te stooten, onder het schoonschijnend voorwendzel van eene oude en lang verschoven Wet voortestaan - en dat in deeze tegenwoordige omstandigheid van zaaken - daar gij zeer wel weet, dat Leander aan ons bevriend is - en dat ik mijn Dochter liefst aan een' Burgemeester zou geeven? -

V a l e r i u s .
Men heeft u verkeerd onderricht, Mevrouw! -

E l o i z a , (*verblijd.*)
Nu, wist ik het niet, Moeder, dat Valerius er niet in staat tot was?

V a l e r i u s .
Beminnenswaardige Eloïza! mijn hart gevoelt alle de waarde van uwe gedachten omtrent mij - ontvang er mijne vuurigste erkentenis voor. -

Mevrouw G r o o t m a n .
Hoe, mijn Heer! - alles is dan verdicht? -

V a l e r i u s .
Ik zal de eer hebben u te zeggen, Mevrouw, wat van de zaak zij. Deezen morgen wist ik niet dat er zulk eene Wet was - maar onze Burgerij heeft er mij van verwittigd - ik heb onderzoek gedaan en ze gevonden. -

Mevrouw G r o o t m a n .
Zeer gelukkig, waarlijk.

V a l e r i u s .
In de daad gelukkig, dewijl ik hier door in staat ben gesteld om mij getrouw van mijn' pligt te kwijten. -

Mevrouw G r o o t m a n .
Jammer is het maar, dat de beöeffening van deezen pligt, voor het tegenwoordige, zeer wel met uwe omstandigheden en genegenheid overeenkoomt.

V a l e r i u s .
Minder dan ooit, Mevrouw; - ik zal nimmer met meer strijd aan mijn geweten gehoorzaamd hebben, dan ik voel dat ik nu doen ga.

Mevrouw G r o o t m a n .
Gij zult dan waarlijk die Wet invoeren? Vergeet gij dat Leander van mijne maagschap is, en dat ik lang niet onverschillig omtrent mijne Familie denk, mijn Heer!

Valerius.

Geloof mij, Mevrouw, voor niemand minder dan voor de moeder van Eloïza zou ik veinzen willen; maar op Leander heb ik zelfs niet gedacht. - Ik kan als nog niets meer zeggen, om dat mijn pligt het mij verbiedt; maar zeker uw neef zal er 't minste bij lijden. -

Mevrouw Grootman.

Wel nu, laat mijne voorspraak dan dit op uw hart verwerven, dat gij eene Wet, die zo lang gerust heeft, verder laat rusten - gij zult mij en mijne Dochter hier door aan u verpligten.

Valerius.

Wat deed ik hier niet om, Mevrouw - eisch mijn leven, en ik zal het gewillig voor u opöfferen. -

Mevrouw Grootman.

Gij staat mijn verzoek derhalven toe?

Valerius.

Ik acht uwe Dochter genoeg, Mevrouw, om mij te beijveren, dat mijn aanzoek haar

nimmer zal behoeven te doen bloozen. - Het aanzoek van een' Koning, maar die het hart van een' snoodaart bezat, zou voor een Meisje als Eloïza eene grievende belediging zijn. -

Mevrouw G r o o t m a n .
Wat wilt gij hier mede zeggen?

V a l e r i u s .
Dat ik eenmaal voor den alweetenden God gezwooren heb de Wetten te zullen voorstaan, en dat ik dien eed, met gevaar van mijnen tijdelijken voorspoed en liefste begeerten voor altijd te verliezen, vervullen zal. -

Mevrouw G r o o t m a n .
Op zulk eene betuiging verstom ik - echter wenschte ik, dat uw ijver door andere omstandigheden verzeld ging! - Ik verdenk u niet, Valerius; maar zeker zou de meest eigenzoekende Slechtaart in uw geval het zelfde zeggen - hij zou aan zijne zucht voor het Vaderland toeschrijven, wat hij alleen om zijn eigenbelang deed. - Ik geloof u, maar echter verwachte ik, dat

de Hemel uwer beider inwendige waarde meer duidelijk voor onze oogen maake, eer mijn Dochter haar geluk voor altijd aan een van beiden in handen zal stellen. -

Valerius.

Ik wachte dat oogenblik met smart, maar echter gelaaten, af, Mevrouw. -

Vierde tooneel.

Eloiza, Valerius.

Valerius.

En ook gij, mijne Eenigste! ook gij staat diep in gedachten verzonken? - ach, Eloïza! dat mij de geheele waereld verdenke, maar een zweem van achterdocht tegen mij in uw hart, is mij een moordpriem in het mijne.

Eloiza.

Ach, de mooglijkheid om gerust te zijn, daar al wat mij omringt saamenspant om u verdacht te maaken!

Valerius.

Dit hart durft u echter nog beminnen, Eloïza, en ik blooze niet, terwijl ik het u belijde. - Dierbaar Meisje! zoude het dit durven doen, en zich uwer onwaardig gevoelen?

Eloiza.

Maar Leander zegt mij juist het zelfde, - en één van u beiden - ach, Valerius! - is geen eerlijk man.

Valerius.

Op deeze tegenwerping kan ik u niet antwoorden - alleen durf ik u zweeren, en God kent de getrouwheid van dien eed, dat het eigen oogenblik dat mij een stap tegen mijn geweten zal zien doen, mij teffens van uwe bezitting zal zien afstaan. Leander sta en valle voor zijnen Rechter - maar, waarom verdenkt gij mij? - waarom vermeerdert gij de smarte van een hart, dat u vuurig en belangloos bemint? - Ach! is immer de taal, welke ik tot u gesproken heb, die van een' huichelaar geweest? - En Eloiza kan mij haaten?

E l o i z a .
Neen, ik haat u niet!...

V a l e r i u s .
Gij verdenkt mijne deugd, mijne oprechtheid - en Eloïza zou zulk een niet haaten?

E l o i z a .
Ach, Valerius! ik.... neen, ik verdenk u niet - maar ik wenschte dat elk over u dacht, zo als... ik doe.

V a l e r i u s , (*voor haar op de knie vallende, en haar hand aangrijpende.*)
Dierbaare, zalige woorden! - o, het zijn de eersten, die voor mij uit uwe lippen gevloeid zijn! - Ontvang er mijne eeuwige erkentenis voor, eenigste Geliefde! - Mijn hart moet deugdzaam zijn, wijl ik het uwe heb kunnen raaken. - (*Hij brengt haar hand aan zijnen mond, en kust ze*.) Gij bemint mij dan, Eloïza! - Hemel, welk eene zaligheid ligt in dat eene woord beslooten!

E l o i z a , (*aangedaan*.)
Ach! zo ik u niet bemind! zo mijn hart

naar Leander geheld had! - zoude ik dan wel zo gevoelig voor uwe eer, voor den achterdocht mijner moeder geweest zijn? -

Valerius.

O, hoe gevoel ik, hoe geheel gevoel ik de waarde uwer treurigheid! - Maar ik vrees niets meer. - Eloïza bemint mij; Eloïza, en mijn geweten, laaten mijn hart recht wedervaaren; - dat mij voortaan de waereld verdenke.... uw hand....

Eloiza.

Neen, mijn Vriend! mijn hart zal u beminnen..... maar mijn hand zal ik nimmer geeven aan den man, die de beste en tederste moeder in 't graf zou brengen. - Ja, Valerius, mijne moeder zou bezwijken, indien zij in het denkbeeld stak, dat ik mijn lot aan geen volmaakt eerlijk man verbond.

Valerius.

O, zij zal haare vooroordeelen eenmaal verliezen; de waarheid zegepraalt toch in het einde.

Eloiza.

Zo gemaklijk niet, als gij u verbeeldt; - zij heeft altijd de grootste achting voor u

gehad; maar sederd eenigen tijd mistrouwt zij uwe geheele handelwijze - zij zegt, er redenen toe te hebben, daar zij mij van overtuigen kan, maar die zij als nog voor mij verzwijgt. - Ik vrees, dat Leander kunstgreepen in 't werk gesteld heeft....

Valerius.
Ook die vreeze ik niet, nu ik uw hart voor mij heb.

Eloiza.
Ach, vlei u niet! Wat kan u dit baten, zo lang mijn moeder tegen u is? - Kunt gij, voor thans, die ongelukkige Wet niet daar laaten?

Valerius, (*oprijzende.*)
Eischt Eloïza dat van mij? -

Eloiza.
Ik weet zelve niet, wat ik eisch, maar voelt gij niet, dat het u, met het beste hart van de waereld, altijd onmooglijk zijn zal te bewijzen dat gij niet uit belang gehandeld hebt? - wat gij ook bijbrengt, men zal blijven denken, dat gij alleen Leander hebt willen weeren. -

Valerius.

Dit heeft tot nog toe schijn, ik beken het, maar eer een uur verstreeken is, zal het geen schijn meer hebben; - men zal overtuigd worden, dat ik belangloos gehandeld hebbe. -

Eloiza.

En, omtrent die commissie - zoudt gij mijne moeder niet kunnen overtuigen, dat gij toen op Leander niet gedacht hebt?

Valerius.

Ja, maar niet dan ten koste van Leander, en dit verbiedt mij mijn pligt. - Eens zal ik spreeken, als het geen ik aan mij zelven verpligt ben er mij toe dwingt. -

Eloiza.

Hoe vrees ik, dat van onze verbindtenis niets worden zal!

Valerius.

De Hemel zal ons bijstaan, dierbaare Zielsvriendin! en dan zeggen de pogingen van de menschen niet veel. -

E l o i z a .
De onschuld zegepraalt hier toch altijd niet.

V a l e r i u s .
Zij is in haare rampwoestijn toch altijd gelukkiger dan het misdrijf op den troon?

E l o i z a .
Maar zo men mij echter belet u te nemen?

V a l e r i u s .
Dan zal mij de keus van uw hart alles zijn.

E l o i z a .
Maar wat zal u vertroosten, indien die door mijne hand niet gevolgd wordt?

V a l e r i u s .
Het gevoel, dat ik die hand echter waardig ben! -

E l o i z a , (*hem om den hals vliegende*.)
Waardig Man! ik blooze niet over mijne keus. - Zo sprak nimmer de geveinsdheid! - Blijf in alles getrouw aan uwen

pligt - daar sta dan wat sta, en daar valle wat valle! - hier hebt gij mijne hand, en ik zweer u, dat ze, of aan u, of aan geen sterveling op den aardbodem toe zal hooren. -

Valerius.

Hoe erken ik de geheele Eloïza aan dit gezegde! - Ja, mijne dierbaare, ik zweer u, dat, zo lang ik u durf beminnen, gij opentlijk zult mogen bekennen, dat ik naar uwe hand sta! - Hoe gemaklijk is het voor een rechtschapen man, als hij het hart van eene Eloïza bezit, deugdzaam en ongelukkig te zijn!

Vijfde tooneel.

Eloiza.

Hoe verachtlijk wordt Leander in mijne oogen! Hij is het toch alleen, die mijne moeder tegen den deugdzaamen Man en den belangloozen Patriot opgestookt heeft. - Welke middelen hij hier toe aangewend heeft, weet ik niet - maar zeker moeten ze

wel uitgekoozen wezen, want mijne arme moeder is er door bedrogen geworden. Goede Hemel! bescherm gij de onschuld, en doed de pogingen mislukken, die men tegen de deugd in 't werk stelt! - Maar ik zie hem naderen. - Ach, dat ik mij bezilte! -

Zesde Tooneel.

Leander, Eloiza.

Leander.
Altijd in gedachten verzonken? Hoe gelukkig is de sterveling, die zulk eene afgetrokkenheid veroorzaaken kan! - Ach, mogt ik gissen - vleiend gissen!

Eloiza.
Gij zoudt zeer juist kunnen gissen, en echter de oorzaak mijner afgetrokkenheid niet zeer behoeven te benijden. De verachting zou even veel deel aan mijne afgetrokkenheid kunnen hebben, als de liefde.

L e a n d e r .

Ik geloof niet, dat Eloïza een' waaren Vaderlander verachten kan; - beminnen, is een tweede - dat belijdt een Meisje toch niet graag.

E l o i z a .

Gij vergist u, mijn Heer! - ik zou dit openlijk durven belijden, indien het voorwerp mijner genegenheid mijne liefde waardig was. - In de liefde zelve vinde ik licht, vreugd, rust - ik vinde ze een waaren zegen - alleen ze onwaardig te plaatsen; zie daar, wat mij zou doen bloozen. - En wat uw geloof aangaat, dat beken ik zeer juist te zijn; ik ben zeer verre van eenen waaren Beminnaar van zijn Vaderland te verachten; - en dit blijkt, dewijl ik de grootste hoogachting voor Valerius heb.

L e a n d e r , (*verslagen*.)

Voor Valerius?

E l o i z a .

Voor Valerius, mijn Heer! die in dat opzicht de meeste Regenten achter zich laat.

Leander.

Ik bewonder uwe verblindheid, Eloïza! - Gij kent Valerius niet, dewijl gij zo oordeelt. - En nog, wat heeft hij gedaan, dat bij mijnen ijver haalt?

Eloiza.

Het beginzel wettigt bij mij de daad. - Een ijver zonder verstand, doet even veel, zo niet meer, nadeel, dan eene werkelooze slaapzucht. In onze omstandigheid schijnt het mij toe, dat men met een rijp beraad, eene blanke getrouwheid, en eenen standvastigen moed, alleen de zaaken redden en herstellen kan. Hoe veel nadeel hebben de blinde ijveraars aan de goede zaak gedaan! Zeg mij eens, of al het kwaad, dat men, dwaaslijk of moedwillig, de waare Patriotten te laste legt, door dier ijveraaren verkeerde drift niet veroorzaakt zij?

Leander.

Ik zie het al te wel, lieve Eloïza! gij hebt u door het stemmig gelaat van Valerius laaten inneemen - maar ik zal hem u doen kennen, ik zal u doen zien hoe onbaatzuchtig de man handelt, weet.....

Eloiza.

Ik begeer niets te weeten, mijn Heer! God dank! dat ik met mijne eigen oogen zien kan! - alleen moet ik u zeggen, dat het mij toeschijnt, dat Valerius wel zo edelmoedig omtrent u handelt, als gij omtrent hem doet. Ten minsten hij heeft het, om zijn hof bij mij te maaken, nog nooit noodzaaklijk gereekend u te verachten, of zelfs een enkel woord kwaad van u te spreeken. Acht gij het onmooglijk, anders dan ten koste van uwen Medeminnaar, te kunnen blinken?

Leander.

Gij bedriegt u, Eloïza! Indien uw geluk mij niet boven alles dierbaar was, zoude ik zwijgen, maar nu.....

Eloiza.

Geen woord meer over dit onderwerp, mijn Heer! - Gij schijnt uw doelwit en mijn geluk in uwe gedachten eenigzins te verwarren - bij mij zijn het ondertusschen geen gelijkluidende woorden; maar weet dit, mijn Heer! en hier mede verlaat ik u voor tegenwoordig, dat ik mijne hand

nooit aan een man geeven zal, die dezelve door zijne eigen verdiensten, zonder die van anderen te verduisteren, niet verwerven kan.

Zevende tooneel.

Leander, (*spijtig.*)

Geloof mij, Juffrouw! zo er geen twee tonnen mede gemoeid waren, uw trots, uwe wijsneusigheid..... maar ik moet veinzen - en nu dubbel, want duidlijk schijnt ze naar den kant van Valerius te hellen, en haar geld is wel eene pooging waardig. Had zij mij maar tijd gegund om haar dien halven brief, dien mij Joost door zulk eene meesterlijke kunstgreep heeft weeten te bezorgen, te vertoonen..... dan, mooglijk is het goed, dat zij hem niet gezien heeft.... bij haare moeder zal ik hier meer mede uitwerken - ik wil dit terstond gaan beproeven.

Einde van het derde Bedrijf.

Vierde bedrijf.

Eerste tooneel.

Lisette.
Mijne goede dagen loopen sterk naar 't einde, zo 't mij toeschijnt. De tijd van beraad zal wel niet lang meer duuren, en als mijne Juffrouw eens gekoozen heeft, dan houdt de gezegende regen van Ducaaten op. Doch dat mag zijn, zo 't wil, indien zij gelukkig mag zijn, offer ik er mijn voordeel met vermaak aan op. Maar wat koomt Joost hier weêr maaken?

Tweede tooneel.

Lisette, Joost.

Joost, (*bevreesd.*)
Zijt gij het, Lisette?

L i s e t t e .
Zijt gij blind geworden, Joost, of vertrouwt gij uwe oogen niet meer?

J o o s t .
Maar in de daad, zijt gij het zelve wel?

L i s e t t e .
Ik geloof dat gij dronken zijt, wie zou het anders weezen?

J o o s t , (*voorzichtig en al bevende naderende*.)
Het schijnt toch zo.... evenwel.... zijt gij het waarachtig, Lisette?

L i s e t t e .
Koomt gij hier om de gek met mij te scheeren, of zijt gij dronken? In het laatste geval wenschte ik, dat gij uwen roes in uw eigen huis uitsliept?

(Terwijl Joost angstig alle hoeken rond kijkt.)

Ik geloof op mijn eer, dat hij dol is geworden. - Wat zoekt gij toch?

J o o s t .
Lisetje! ik wist niet dat gij conversatie met den ouden Heer hieldt.

L i s e t t e .
Schurk! wat zegt gij, dat ik met Eduard toehoude?

J o o s t .
Ach, waar het Eduard nog maar! - maar met - 't is vreeslijk - met.... zijt gij het dan waarlijk zelve, Lisette! zweer mij, dat gij het zelve zijt.

L i s e t t e .
Hoor, Joost! het lust mij niet uw zot geklap langer aan te hooren; indien gij niets anders te zeggen hebt, wees dan zo goed van u met de muuren te vermaaken.

(Zij wil weg gaan.)

J o o s t , (*haar driftig tegenhoudende.*)
Vooral niet, vooral niet. - Lieve Lisetje, blijft nog een oogenblik. - Ach! weet gij het dan niet?

L i s e t t e .
Wat zou ik weeten?

J o o s t , (*na eerst nog eens rondgekeken te hebben, haar influisterende.*)
Dat het hier niet pluis is.

Lisette.
Wat zegt gij?

Joost.
Dat het hier spookt. Terwijl gij zo aanstonds naar uwe Juffrouw waart gegaan, heb ik den duivel hooren spreeken - met eene vreeslijke stem - en toen ik er naar zag, vloog hij in een blaauwen stroom van vuur door 't venster. - Gij lagcht er om; maar 't was waarachtig niet om te lagchen - ik had niet gedacht mij hier ooit weêr te waagen. -

Lisette.
Waarom zijt gij bij uwe gedachte niet gebleven?

Joost.
Ach, van de ontsteltenis liet ik twee brieven van mijn Heer, die ik bestellen moest, uit de hand vallen. - Lieve Lisetje! zo gij ze gevonden hebt - gij hebt ze zeker gevonden - o geef ze mij te rug.

Lisette.
De schrik zal uwe herssenen van haar streek

gebragt hebben; want zeker hebben hier geen brieven gelegen; gij waart pas weg, toen ik hier te rug keerde.

J o o s t .

Kan ik mij daar op verlaaten?

L i s e t t e .

Op mijn woord, hier lagen geen brieven.

J o o s t , (*ter zijde.*)

Als ik mij wel bedenk, was het ook of mij de brieven uit de hand gerukt wierden. - En dan heeft ze het spook - nu dat mag heen bruien, als ze maar geen mensch heeft. - Om mijn rug te spaaren, zal ik mij bij mijn Heer houden of ze besteld zijn; de post mag dan van alles de schuld krijgen.

L i s e t t e .

Wat prevelt gij, Joost?

J o o s t .

Niets - ik moet dan de brieven t'huis hebben laaten liggen. Ik wil er daadlijk

naar gaan zien. Ook nadert Mevrouw Grootman. - Adieu, Lisette.

L i s e t t e .
Adieu, Joost. - Vergeet niet, dat het hier spookt.

D e r d e t o o n e e l .

Lisette, Mevrouw Grootman.

Mevrouw G r o o t m a n .
't Is goed dat ik u hier alleen vinde, Lisette! Eene zaak van groote aangelegenheid beknelt mijn hart. 't Is mij niet meer onverschillig, welken van beide Minnaars mijn Dochter kiest, en echter heeft haar hart mooglijk reeds eene keus gedaan. Zo die keus ongelukkig is, zo mijn arm kind de prooi van een' onwaardig man wierd, ik geloof dat het mij in 't graf zou brengen. Hebt gij ook ontdekt naar wiens zijde Eloïza helt?

L i s e t t e .
Zeker naar de beste, Mevrouw!

Mevrouw Grootman.
En die is?

Lisette.
Die is.... maar ik zie Valerius naderen....

Mevrouw Grootman.
Welk een ongelegen bezoek!

Vierde tooneel.

Lisette, Mevrouw Grootman, Valerius.

Valerius.
Vergeef het mij, Mevrouw! indien ik u ongevraagd voor een oogenblik koom stooren. Thans kan ik u verzekeren, dat Leander geen nadeel ter waereld bij de Wet geleden heeft; ook was hij er een van de ijverigste stemmers voor. Mijn geboorteplaats alleen is door de Wet uitgesloten - ik heb dus mijn ambt, even blijmoedig als ik het ontving, in den schoot der Burgerij weêr nedergelegd - en de traanen, die ik bij die gelegenheid zag vloeien, overtuigden

mij, dat ik het niet geheel onwaardig bediend had. Ik weet, Mevrouw! dat gij er eenmaal op gesteld waart, dat uw aanstaande Schoonzoon op het kussen zat - ik heb u derhalven dit nieuws geen oogenblik willen onthouden. - Eloïza is mij ondertusschen nog dierbaarer dan ooit - durve ik in mijn aanzoek bij haar aanhouden?

Mevrouw G r o o t m a n .
Gij ontroert mij, mijn Heer! - hoe, gij zijt geen Burgemeester meer?

V a l e r i u s .
Ik ben het niet meer!

Mevrouw G r o o t m a n .
Die zaak koomt mij onbegrijplijk voor. - Als nog, mijn Heer! kunt gij mijn huis bezoeken, zo als gij tot hier toe gedaan hebt - wanneer mij alles meer van nabij bekend zal zijn, zal ik mijn besluit weeten te neemen.

V a l e r i u s .
Ik blijve mij in uwe gunst aanbevelen, Mevrouw! - en, God dank, dat ik het strengste onderzoek niet schroome.

(Hij buigt zich en vertrekt.)

Vijfde tooneel.

Lisette, Mevrouw Grootman.

Mevrouw Grootman.

Ik beken, dat mij die uitkomst verbaast! - Echter moet ik Leander gelooven, want de brief is spreekend, en ik ben overtuigd dat hij van Valerius hand is.... Hoe meer ik er over nadenk, hoe meer mij alles verbaast..... hoe meer mij alles onoplosselijk voorkoomt..... Maar daar koomt mijn oude waardige Vriend Eduard aan - mooglijk zal hij mij uitslag van zaaken kunnen geeven! Vertrek zo lang, Lisette, maar blijf bij de hand.

Zesde tooneel.

Mevrouw Grootman, Eduard.

Mevrouw Grootman.

Gij zoudt waarlijk nooit beter te pas kunnen koomen, lieve Vriend! dan thans. Gij weet hoe teer mij het geluk van mijne

Dochter op het hart weegt, en mijne rust is u nooit onverschillig geweest. - Zeg mij toch eens, wat moet ik van die wonderlijke gebeurtenisse omtrent Valerius denken?

E d u a r d .

Dat hij een zeer waardig man is, die ongelukkig kan zijn, maar die zeker zijn ongeluk niet verdient.

Mevrouw G r o o t m a n .

Er zijn er toch, die eenigzins anders omtrent hem denken.

E d u a r d .

Zo er die zijn, dan blijkt daar alleen uit, dat hij eenen heimelijken Vijand heeft, die geene pooging onbeproefd laat om anderen omtrent Valerius te misleiden, schoon die vijand zelf zeer wel van de waarde van Valerius overtuigd is.

Mevrouw G r o o t m a n .

Hoor, Vriend! of ik het verberge of niet, Leander heeft wezenlijke bezwaaren tegen hem. -

E d u a r d .
Hoe veel moeite moeten die hem gekost hebben, om ze uit te vinden!

Mevrouw G r o o t m a n .
Ik zie het, gij zijt met Valerius ingenoomen; en ik kan dit ligt toegeeven, want ik was het ook eenmaal....

E d u a r d .
En nog, hoope ik, uit liefde voor Eloïza.

Mevrouw G r o o t m a n .
Lieve Vriend! gij verraadt partijdigheid. Voor welk een' slechtaart houdt gij Leander dan? -

E d u a r d .
In één woord: voor een' Aristocraat - voor een man, die geen middel ongeoorloofd rekent, zo dra het hem voordeel of eer kan aanbrengen. Ik ben niet partijdig, Mevrouw! en gij weet zeer wel dat het nimmer mijn zwak was om ligt kwaad van mijnen evenmensch te denken, ik laat staan te spreeken; maar hier weet ik zeer wel wat ik zeg, en, om kort te gaan, ik houde

Leander juist voor dien heimelijken Vijand van Valerius.

Mevrouw G r o o t m a n .

Ik ken uw eerlijk hart, en dus geloof ik dat gij ter goeder trouwe dwaalt. - Gij zoudt mij ondertusschen van de zekerheid uwer vermoedens niet kunnen overtuigen, gelijk ik mooglijk u zou kunnen doen.

E d u a r d .

Dit laatste wenschte ik wel eens te hooren - doch thans verbiedt mij de tijd om er u om te verzoeken. Deezen avond zal ik wederkoomen, wij willen dan eens beproeven, wie de beste gaave van overtuiging bezit. Alleen verzoek ik u, dat de beide Minnaars van Eloïza er tegenwoordig zijn.

Mevrouw G r o o t m a n .

Welk een verzoek! - Gij weet dat ik voor de stilte en rust ben, en waarlijk hier zou een buurengerucht van kunnen koomen.

E d u a r d .

Geenzins - dat alles neeme ik op mij - de zaak zal van zelve afloopen, en zonder dat er woorden over en weêr voor zullen vallen. - Kortom, gij zijt dit aan het geluk van uwe Dochter, en hier door aan uw eigen rust en vergenoegen, verpligt.

Mevrouw G r o o t m a n .

Nu, ik zal uwen zin doen. Ik vertrouw genoeg op uwe vriendschap, om verzekerd te zijn, dat gij mij in geene netelige en onaangenaame omstandigheden brengen zult. Wees zo goed van de boodschap aan Lisette zelve te doen. - Lisette!

L i s e t t e , (*achter de schermen*.)

Ja, Mevrouw!

Zevende tooneel.

De voorigen, Lisette.

Mevrouw Grootman.
Mijn Heer heeft een boodschap voor u, Lisette! die ik wenschte dat terstond stipt gedaan wierdt.

Eduard.
Wees zo goed, kind! van aan de huizen van Valerius en Leander te laaten zeggen, dat Mevrouw Grootman de beide Heeren tegen zeven uuren deezen avond verlangde te spreeken.

Lisette.
Ik zal het stipt volbrengen, Mevrouw!

Eduard, (*tot Mevrouw Grootman.*)
Dan zal ik hier tegen half zeven maaken te zijn. - Inmiddels blijve ik uw die naar. -

Mevrouw Grootman.
Doed zo, mijn Vriend! - Tot wederziens dan.

Agtste tooneel.

Mevrouw Grootman, Lisette.

Mevrouw Grootman.
Gij meent dan, Lisette, dat mijne Dochter naar de zijde van Valerius helt?

Lisette.
He, Mevrouw! dat heb ik immers niet gezegd.

Mevrouw Grootman.
Ik weet het wel, ik weet het wel, Lisette; de geheele waereld hier in huis houdt Valerius voor den waardigsten man van de beiden, en gij hebt gezegd dat mijne Dochter naar de beste zijde helde. - Heb ik den zin uwer woorden niet wel gevat?

Lisette.
Ik beken, dat ik geloof, dat Eloïza Valerius bemint. - Ik kan het u veilig zeggen, Mevrouw! dewijl gij aan uwe Dochter eene volmaakte vrije keus hebt overgelaaten.
-

Mevrouw G r o o t m a n .
Dat doe ik nog - alleen moet zij geen keus doen, die mij of haar immer behoeft te doen bloozen.

L i s e t t e .
Dat denk ik niet, dat omtrent een van beide Minnaars het geval is. -

Mevrouw G r o o t m a n .
God geeve dit! - Doch doet voor het tegenwoordige uwe boodschap; maar zend eerst Eloïza bij mij.

L i s e t t e .
Zeer goed, Mevrouw! -

(ter zijde in 't weg gaan)

Arme Eloïza! ik vrees dat de hekken verhangen zijn.

N e g e n d e t o o n e e l .

Mevrouw G r o o t m a n , (*alleen*.)
Hoe zwaar begint mij Eloïza op mijn hart te weegen! God weet hoe teder ik mijn ee-

nigst Kind altijd lief gehad hebbe, en nu beeve ik om haar zelfs mijnen moederlijken raad te geeven - omtrent den zwaarwigtigsten stap, dien zij in haar geheel leven te doen heeft - daar haar tijdelijk, en zo dikwerf het eeuwig geluk, van afhangt. - Goede Hemel! klaar gij deeze duisternis voor mij op, op dat ik ook hier moeder zijn kan!

Tiende tooneel.

Mevrouw Grootman, Eloiza.

Eloiza.

Lisette heeft mij gezegd, dat gij mij wenschte te spreeken..... Maar hoe, lieve Moeder! gij hebt geschreid? Is u eenig onheil overkoomen - o dan verberg het aan uwe Dochter niet.

Mevrouw Grootman.

Neen, mijn Kind! mijne Eloïza! - uwe aanstaande keus alleen maakt mij treurig. -

Ach, zo ik u ongelukkig getrouwd moest zien!

E l o i z a .

Waarom vreest mijne Moeder dit thans meer dan deezen morgen nog?

Mevrouw G r o o t m a n .

Zo een van uwe Minnaars uwer onwaardig was, en uw hart eens ongelukkig naar dien helde..... Mijn Kind! uwe Moeder overleefde dit niet!

E l o i z a .

Gij ontroert mijn hart, lieve Moeder! maar schoon dat hart zo ongelukkig was van tegen zijn waar belang zwak te zijn, denkt mijne Moeder dat ik aan zulk eene liefde blindeling gehoorzaamen zoude?

Mevrouw G r o o t m a n .

Lieve Eloïza! als men eens bemint, ziet men niet meer, of het tegen ons waar belang strijdt. -

E l o i z a .

Ik zal nimmer een Man neemen, dien ik

niet bemin; om dat ik nimmer een mensch voorbedacht zou willen bedriegen, en mij de pligten van 't huuwlijk alleen uitvoerbaar schijnen, wanneer ze door de liefde volbragt worden. Maar even weinig zal ik ook immer den meest beminden Man neemen, indien mijne dierbaare Moeder er niet volkomen mede te vreden is - en dus behoeft gij niets te vreezen, beste Moeder!

Mevrouw G r o o t m a n .

Ik verlaat mij op die betuiging, mijn Kind! - want ik kan het niet langer voor u verzwijgen; een van uwe Minnaars is zeker uwer onwaardig! doch de tijd en eene goede Voorzienigheid zullen, hoop ik, alles aan den dag brengen. Ga nu met mij naar mijne kamer, dan zal ik u alles mede deelen wat ik van uwe Minnaars weete.

Einde van het vierde Bedrijf.

Vijfde bedrijf.

Eerste tooneel.

Eduard, Mevrouw Grootman, Eloiza.

Eduard.
Neen, Mevrouw! wees daar verzekerd van. Ik ben te lang uw Vriend geweest, om onverschillig omtrent het geluk of ongeluk van uwe Dochter te zijn. Maar, gelijk ik u reeds gezegd meen te hebben, schijn kan bedriegen, en vooral in deeze onstuimige dagen.

Mevrouw Grootman.
Dit weet ik zeer wel, mijn Vriend! en gij zelf weet, dat ik mij niet ligt door vooroordeelen voor- of tegen-inneemen laat. Maar als men echter bewijzen in handen heeft?

E d u a r d .
En gij meent die waarlijk te bezitten?

Mevrouw G r o o t m a n .
Ik meen die waarlijk te bezitten. En ten teken dat ik niet partijdig beslist hebbe, weigerde ik aan verscheiden verdenkingen, die in mijn hart tegen het gedrag van Valerius opkwamen, en die in de daad zeer waarschijnlijk waren, geloof te geeven, tot dat ze mij door het duidelijkst bewijs alle klaar wierden.

E d u a r d .
Mag men die waarschijnlijkheden en dat wiskunstig bewijs weeten?

Mevrouw G r o o t m a n .
Gij spot, maar ik twijffel niet, of uwe spotzucht zal overgaan, als ik u alles zal gezegd hebben, en gij mij mijne zwaarigheden op moet lossen.

E d u a r d .
Misschien - wij zullen zien.

Mevrouw G r o o t m a n .

Ik wil niet ontveinzen, dat het mij niet zeer belangloos in Valerius voorkwam, dat hij juist tegen het vergeeven der Commissiën stemde, toen zijn Medeminnaar met een der besten stond bevoordeeld te worden.

E d u a r d .

Gij zegt te recht *voorkwam;* want, in der daad, 't is niet meer dan een voorkoomen. Zijt gij ondertusschen wel zo zeker, dat Leander de minste gegronde hoop op die Commissie had?

Mevrouw G r o o t m a n .

Dat heeft hij mij plegtig betuigd; - meer dan eens zelfs.

E d u a r d .

Maar indien Valerius echter in gemoede overtuigd was, dat hij zo handelen moest, als hij gedaan heeft? Leander is nu van 't eigen gevoelen, nu het Hof geen commissiën te vergeeven heeft, doch waarom deed hij toen de eerste voorstelling niet? - Zou dat niet groot geweest zijn?

Mevrouw G r o o t m a n .

Dat zou het; maar de mensch is zelden zo groot; en, in allen geval, waarom eischt gij dit meer van Leander dan van Valerius?

E d u a r d .

Beken voor 't minst, dat de eigen daad in Valerius oneindig grooter zou geweest zijn. - Leander is rijk, en Valerius moet van zijne verdiensten bestaan. - Maar gij hebt mijne vraag nog niet beantwoord, wat gij wildet dat Valerius zou gedaan hebben, indien hij in gemoede overtuigd....

Mevrouw G r o o t m a n .

Dat *indien* moet eerst bewezen worden. Eenmaal heb ik hem op zijne betuiging geloofd, maar sederd dat ik verlicht ben geworden.... Gij lagcht?...

E d u a r d .

In der daad ik moet lagchen - ik dacht daar aan Milton, die ergens zegt, dat een al te sterk licht het zelfde effect op ons doet, als de dikste duisternis: in beide ge-

vallen kunnen wij geen hand voor oogen zien. - Maar uwe tweede tegenwerping?

Mevrouw G r o o t m a n .
Die raakt de laatst ontdekte Wet: juist toen ik mij verklaard had, dat ik mijne Dochter liefst aan een Regent wilde geeven.

E d u a r d .
Maar daar heeft hij immers alleen de schade van geleden?

Mevrouw G r o o t m a n .
Om dat hij, gelijk het meer gaat, in den kuil gevallen is, dien hij voor een ander bezig was te graaven. Doch waarom langer in 't wilde geschermd?

(Zij tast in de zak en haalt er een' half verscheurden brief uit.)

lees deezen brief - gij kent de hand van Valerius - en oordeel dan, of ik hem ongelijk aan doe.

E d u a r d .
Maar die brief is half doorgescheurd - hoe wilt gij dat ik daar uit wijs zal worden?

Mevrouw G r o o t m a n .

Lees hem maar. Wat er mist, laat zich, door het geen er staande gebleeven is, gemaklijk aanvullen.

E d u a r d , (*leest.*)

..... ik alles geweeten had wat ik nu weete
..... mijne ijver zo groot niet geweest zijn.
..... mij weinig, en vooral zo mijn huuwlijk
..... ik haar niet alleen verder met mijn belang-
..... maar ook door Eloïza's middelen overvloe-
..... maatige eischen en voorrechten onder-
.....
..... ik ijverde tegen Leander. Die schijn
..... het op mijn eigen hoofd neêr koomt
..... zal men mijne belangloosheid verdenken
..... kennen kunnen.

En wat zegt bij u die brief?

Mevrouw G r o o t m a n .

Eenvouwig dit: ‘Indien ik geweeten had, wat ik nu weet, (naamlijk dat ik, en niet Leander, het offer dier Wet geweest zou zijn) dan zou ik ze wel aan haar plaats gelaaten hebben. Niet alleen dat nu alles op mijn hoofd neerkoomt, maar zelfs verdenkt men mijne belangloosheid; doch dit alles mag heen loopen, de middelen van

Eloïza, indien ik hier in slechts gelukke, zullen mij alles overvloedig vergoeden.' - Leest gij er iets anders uit?

E d u a r d , (*hij tast in zijn zak en haalt er de andere helft van den brief uit.*)

Duidelijk, vooral als ik er het stuk, dat van uw' brief afgescheurd is, bijhoude. - Beproef slechts.

Mevrouw G r o o t m a n , (*vat verwonderd de beide stukken aan, die juist aan elkander passen, en leest:*)

Indien ik alles geweeten had, wat ik nu weete dan zou mijn ijver zo groot niet geweest zijn. De Burgerij mist aan mij weinig, en vooral zo mijn huuwlijk doorgaat, dan kan ik haar niet alleen verder met mijn belangloozen raad blijven dienen, maar ook door Eloïza's middelen overvloediger in haare rechtmaatige eischen en voorrechten ondersteunen.

Eerst scheen het als of ik ijverde tegen Leander. Die schijn zelf smartte mij. Dan, nu het op mijn eigen hoofd neêr koomt te zakken, zal men mijne belangloosheid verdenken noch mijn doelwit miskennen kunnen.

Waarlijk dat luidt eenigzins anders! -

E d u a r d .

In 't kort, Vriendin! Valerius is een zeer

edel mensch en een voortreffelijk Regent geweest, en Leander een nietswaardig, alleen zich zelf bedoelend, schepsel. Word eindelijk eens waarlijk verlicht, en ken ze beiden. Leander wilde Burgemeester zijn, en, na vruchtloos alle poogingen en de grootse laagheden bij het Hof in 't werk gesteld te hebben, heeft hij zich met het eigen doelwit, maar een gelukkiger gevolg, onder de Patriotten gebijzonderd, en, geloof mij, zo morgen de kans omliep, zou hij even gemaklijk de ijverigste Prinsman weêr worden. Hij oogt thans niet op uwe Dochter, maar op haar geld, en hier toe gebruikt hij de schandelijkste kunstgreepen om zich van Valerius als mededinger te ondoen. Het voorgeeven als of hem de commissie toegezegd was, is louter vinding.

(Een' brief uit zijn zak haalende en aan Mevrouw Grootman overhandigende.)

Zie hier den man, aan wien dezelve vrijwillig opgedraagen was, en die, schoon slechts bekrompen kunnende bestaan, echter deeze gunst van 't geluk liever missen wilde, dan zwijgen, waar zijn pligt hem beval te spreeken. Zo groot is Valerius geweest, en teffens zo

nederig, dat hij nimmer op deeze daad roem gedraagen, of zelfs er van gesproken heeft. En, wat de Wet aangaat, ik verzeker u, dat Valerius, eer hij er zijn kamer mede verliet, zeer wel wist dat ze hem alleen gold. Maar wie waant gij, dat de eerste ontdekker en mededeeler van dezelve is? - Leander zelf, geen mensch anders! - Hij heeft ze gevonden, en toen onder de hand bij de Burgerij verspreid dat er zulk eene Wet was. En merk dit listig plan eens! Door het eigen middel, dat de belangloosheid van Valerius bij u en Eloïza verdacht maakte, ontdeed hij zich teffens van een' Medeminnaar, die hem, zo lang hij Regent bleef, in den weg stond. - Gij ontzet u over zulk eene verregaande list en valschheid - maar indien gij het gesprek wist, dat Leander er deezen morgen met Valerius over gehouden heeft, zoudt gij den Verraader, die alles aan zijn belang opoffert, verfoeien.

Mevrouw G r o o t m a n .

Ik kan van ontroering en verbaasdheid niet spreeken. - Hemel, kunnen 'er zulke karakters mooglijk zijn! -

E d u a r d .

Gij behoeft aan mijne gezegdens niet te twijffelen, ik heb van alles de bewijzen in handen.

Mevrouw G r o o t m a n .

En ik zou mijne Dochter zulk eenen man aangeraden hebben! - Maar gij spreekt geen woord, mijn Kind!

E l o i z a .

Ik hoor niets nieuws, lieve Moeder! sederd lang begreep ik dat een van beiden een Snoodaart was, en mijn hart zeide mij dat het Valerius niet zijn kon.

Mevrouw G r o o t m a n .

Ach, zo uw hart, op mijne geduurige aanprijzing, eens voor Leander ontvlamd ware! - Ik beef, als ik mij dit verbeelde!

E l o i z a .

Lieve Moeder! denkt gij laag genoeg van mij, om te gelooven, dat ik, na zulk eene ontdekking, den onwaardigen een oogenblik zou hebben kunnen beminnen?

Mevrouw G r o o t m a n .

Neen, mijn Kind! ik misken uw edel denkend hart niet, maar op uwe jaaren kan drift voor liefde omhelsd worden, en alle driften verblinden ons verstand. Ondertusschen

(tot Eduard)

zou het mij nu ook niet verwonderen, dat de Baatzuchtige Eloïza enkel om haar geld gezocht had.

E d u a r d .

Twijffel daar geen oogenblik aan; en houd dit vrij altijd voor een' stelregel: al wie zijn Vaderland aan zijn eigenbelang durft opofferen, zal Vriend, Minnaaresse, noch Echtgenoote voor dien Afgod spaaren. Zo de Vorsten van deeze waarheid leevendig overtuigd waren, zij zouden in hunne zogenaamde vrienden hunne gevaarlijkste vijanden zien, en met den Dichter uitroepen:

> Wie 't Vaderland verraadt, zou hij zijn' Vorst beminnen?
> Hoe zeer voor hem in schijn zijn hart van ijver brandt,
> De wierook en de dolk rust in dezelfde hand!

Doch ik wil, dat gij alles met uwe eigen oogen ziet. Indien ze beiden hier zijn, verzoek ik u slechts eenige oogenblikken te veinzen. Houdt u beide, zo als gij tot

hier toe gedaan hebt, en dring gij uwe Dochter, in hunne tegenwoordigheid, op nieuw tot eene keus aan; ik zal het overige verzorgen.

Eloiza.

Stil - hij nadert reeds.

Tweede tooneel.

De voorigen, Leander.

Leander.

Gelukkig aan den strik ontkoomen, die een Medeminnaar voor mij gespannen had, verheug ik mij niet zo zeer over het behoud van een ambt, dat in deezen tijd een wezenlijke last is, als wel dat ik hier door aan een vereischte voldoen kan, dat gij in den aanstaanden Echtgenoot van uwe Dochter vooronderstelt.....

Mevrouw Grootman.

Gij hebt toch zo laag, hoop ik, niet van mij gedacht, dat ik den man, die het ambt bezat, maar hetzelve in der daad onwaardig was, boven hem zou verkiezen, die het om

zijne deugd waardig was, schoon hij 't niet bezat?

L e a n d e r , (*verlegen*.)
Ik.. denk... neen....

D e r d e t o o n e e l .

De voorigen, V a l e r i u s .

V a l e r i u s .
't Is op uw bevel, dat ik hier verschijn, Mevrouw! - Ik denk niet, dat men zich in de boodschap vergist hebbe....

Mevrouw G r o o t m a n .
Geenzins, mijn Heer! - Ik wilde u beiden op nieuw aan mijne Dochter voorstellen, en haar overreden om eindelijk eene beslissende keus te doen. - De geduurige beweeging, die er thans in mijn huis is, begint op mijne jaaren te verveelen. - Nu, mijn Kind! wat zegt gij? in welken van uwe beide Minnaars zult gij mij eenen dierbaaren Zoon aanbieden? Uwe keus zal mijne genegenheid bepaalen.

V a l e r i u s , (*ter zijde.*)
Ik beef, dat men Eloïza bedroogen hebbe!

L e a n d e r , (*ter zijde.*)
Mijn scheepje raakt de haven.

E l o i z a .
Lieve Moeder! mijn hart is niet meer onzeker - het kan geheel volkomen kiezen, en het kiest..... Maar wat wil Lisette, met zulk eene drift?....

V i e r d e t o o n e e l .

De voorigen, L i s e t t e .

L i s e t t e , (*tot Mevrouw Grootman, haar een brief toereikende.*)
Alle mijne leden beeven, Mevrouw! een Expresse gaf mij deezen brief - en zeide mij, dat u een groot ongeluk overkoomen was. -

Mevrouw G r o o t m a n , (*na den brief geleezen te hebben.*)
Hoe is het mooglijk! ik zou alles op dien

man vertrouwd hebben. Welk een klap voor u, mijne Dochter! -

E d u a r d , (*terwijl zich de ontroering op aller gelaat vertoont.*)
Durft men vraagen?....

Mevrouw G r o o t m a n .
Mijn Bankier te Parijs is gesprongen, en hier door vinde ik mij, buiten mijn klein landgoed, van alle mijne bezittingen beroofd.

E d u a r d .
En gij ontvangt dien slag zo gelaaten?

Mevrouw G r o o t m a n .
Ik zal gemaklijk aan het eindperk mijner dagen koomen, dat kan niet zeer ver meer zijn, en mijn hart heeft nooit heel vast aan aardsche goederen gekleefd. - Om u, mijne dierbaare Eloïza! treft het mij - echter, zo uwe keuze uwer waardig is, zult gij met een waardig Echtgenoot eene zekere bekrompenheid gemaklijk kunnen draagen.

L e a n d e r , (*verlegen*.)

Maar hoe wilt gij, dat Eloïza thans kieze? - Dat eerst alles naauwkeurig onderzocht worde, mooglijk is de zaak nog zo hooploos niet. -

Mevrouw G r o o t m a n .

Mijne zaak doet niets aan de waarde mijner Dochter - ook niet aan haare keus. - Ik kan u ondertusschen zeggen, dat mijne tijding stellig en zeker is. -

V a l e r i u s , (*diep bewoogen, tot Eloïza*.)

Dierbaarste Eloïza! voor het eerst wenschte ik mijn ambt nog te bezitten! - Waarom bezit ik geen schatten! - Maar denk niet, dat ik immer mijn geluk boven het uwe gekozen hebbe - neen! mijn hart heeft u belangloos bemind. - Waarom zoudt gij om mij gebrek lijden? - Ik ontsta u van mijn aanzoek - met een bloedend hart, dat God kent - maar u immer te zien lijden - alle uwe begeerten niet te kunnen vervullen - dit is mij onmooglijk!

E d u a r d .
Edelmoedige Valerius! ik beklaag u uit grond van mijn hart, en te meer, daar ik Eloïza niet aan kan raaden u thans te neemen. Het groote goed, dat Leander bezit, is voor beiden toereikende.....

L e a n d e r .
Is dan alles buiten eenig herstel?

Mevrouw G r o o t m a n .
Volstrekt.

L e a n d e r .
Om u de waarheid te zeggen, ik heb Eloïza belangloos bemind, maar ik zie toch dat haar hart naar Valerius helt; en ook, om een geweigerd Meisje te neemen....

V a l e r i u s , (*driftig*.)
Voleindig niet - onwaardige! - Och, bezate ik thans de helft van uwe middelen.... maar - Pieter!

Vijfde tooneel.

De voorigen, Pieter.

Pieter, (*buiten adem inkoomende loopen.*)
Mijn Heer, mijn Heer!.... uw Oom is dood - en op zijn ziekbed is zijn geweeten wakker geworden - gij bezit alles - zie hier zijn' brief, u met eene stervende hand geschreeven.

Valerius, (*ontzegelt den brief, en leest.*)
LIEVE NEEF!

'Ik moet sterven - dat geduchte oogenblik is daar, en in hetzelve ziet men de aardsche belangen uit een ander gezichtpunt. Mijn tijdelijke voorspoed verbond mij aan 't Huis van Oranje - ik stemde voor hetzelve, om dat ik voor hetzelve stemmen wilde - en u nam ik het kwalijk, dat gij aan uw geweeten en de waarheid getrouw bleeft. Ik ging verder - ik ontzeide u mijn gezicht, en dreigde u met eene geheele ontërving, indien gij mijne partij niet versterkte. Ook dit was geene verzoeking voor u. Gij bleeft

den eerlijken man, den rechtschapen Regent. - Mijn hart bewonderde en benijdde u, in weerwil van mij zelven; maar ik had geen krachts genoeg om U na te volgen. - Eindelijk zijn mijne oogen geheel open gegaan, nu het - ach, te laat is! - Hoe vuurig wenschte ik nu, niets bezeten te hebben, dan uwe deugd! Ik wil echter herstellen, wat ik kan. Vergeef mij, waardig Bloedverwant, de smart, die ik u aangedaan heb; en mogten alle mijne goederen, die ik u met het oprechtste hart maak, dezelve eenigzins vergoeden. Vaar eeuwig wel!'

Ongelukkig Man! hoe groot hadt gij kunnen zijn!

(Hij valt voor Eloïza op de knieën neder.)

Dierbaarst, eenigst Meisje! thans kan ik u mijne hand weder aanbieden - gij weet op welk een' prijs de uwe in mijn hart staat. - Och, had ik een kroon, zij zou op het eenige hoofd van Eloïza rusten.

Mevrouw G r o o t m a n , (*diep geroerd.*)
Hoedaanig heb ik u miskent, Valerius! - Vergeef het aan deeze traanen, die mij uwe deugd in de oogen voert. - Gij bekoomt thans weinig aan Eloïza; maar wees verzekerd, zo ik alles nog bezat, gij zoudt van

alle mannen de eenigste zijn, dien ik voor mijne Dochter wenschen zoude.

V a l e r i u s , (*herrijzende*.)
Wie Eloïza verkrijgt, verkrijgt altijd den grootsten schat; en uwe goedkeuring, Mevrouw! is mij reeds meer dan al het goud der aarde waardig.

E d u a r d , (*tot Valerius*.)
Uwe grootmoedigheid bewondert mij niet - ik kende haar, en zij verdiende sederd lang beloond te worden.

(tot Mevrauw Grootman.)

Valerius bekoomt zo weinig niet, als gij denkt, aan uwe Dochter. De brief van uw gewaand onheil, is door mij verzonnen - ik wilde u overtuigen, en ik zag er geen ander middel toe. -

L e a n d e r .
Ik zie wel, men weet hier niet langer wat een fatsoenlijk man en een regent toekoomt - maar ik laat mij niet bespotten - ik verlaat een huis.....

Mevrouw G r o o t m a n .
Daar men u kent, en daar de deur nimmer weêr voor u open zal staan. -

L e a n d e r , (*toornig*.)
Gij hoont mij; maar ik zal mij weeten te wreeken! - De Burgerij.....

E d u a r d .
Zal u eerlang ook kennen, zo als gij verdient gekend te worden, maak daar staat op. -

(Hij vertoont Leander een' brief.)

Kent gij den Schrijver van deezen fraaien brief ook? - Gij zwijgt, en wordt rood? -

L e a n d e r , (*ten eenenmaal buiten zich zelven*.)
Ik zie... dat... men heeft... mij verraaden - maar alles zal zo gemaklijk nog niet gaan - ik heb niets meer te waagen - vergeet dit niet! -

(Hij vertrekt in drift.)

Mevrouw G r o o t m a n .
God dank, dat wij van dien Onwaardige

ontslagen zijn! Nu, mijn Kind! zal Valerius mijn Zoon worden? -

Valerius, (*zich op nieuw voor Eloïza nederwerpende.*)
Zal ik waarlijk die gelukkige zijn? - die onuitspreeklijk gelukkige? - Neemt Eloïza deeze hand aan? -

Eloiza.
Mijne bewogenheid, mijn poppelend harte, de stille vreugd, die uit mijne oogen traant - dit alles zegt u, dat mijne hand juichend de keuze van een hart volgt, dat u sederd lang onverdeelbaar toebehoord heeft. -

(Zij geeft hem haare hand.)

Ik ben voor eeuwig de uwe!

Valerius.
Goede Hemel! ik ben voor mijne geringe deugd dubbeld beloond!

Eduard, (*op Pieter wijzende, die van verren staat te snikken van blijdschap.*)
Erken in uwen braaven knecht het werktuig uwer tegenwoordige gelukzaligheid.

Door hem ben ik achter de waarheid van al het voorgevallene gekoomen. Hij verdient eene groote belooning!

P i e t e r .

De liefde en genegenheid van mijn Heer, is het hoogste loon, dat ik ken, en het eenigste, dat ik begeer. - Nu hij gelukkig is, mag er van mij worden, wat kan - ik zal mij nooit beklaagen, geleefd te hebben.

V a l e r i u s .

Uwe edele wijze van denken, Pieter! is mij sederd lang bewust - mijne vriendschap bezit gij voor altijd, en, tot een bewijs er van, schenk ik u duizend guldens en een huis - konde ik over een meisje beschikken, ik schonk er u een vrouw bij - doch daar moet gij nu voor zorgen.

E l o i z a .

Wel nu, ik voeg er Lisette bij. -

Mevrouw G r o o t m a n .

En ik nog duizend guldens. -

P i e t e r .
Ik kan... ik kan... niet spreeken..... maar mijn hart - God zegene u eeuwig, eeuwig voor uwe goedheid!

E l o i z a .
Maar, Lisette, hoe staat gij zo te kijken - of staat u Pieter niet aan?

L i s e t t e .
Wel, Juffrouw! met uwe gift slaat gij zo alle formaliteiten den bodem maar in - en, evenwel, maar zo te trouwen - ik kan er van beeven.....

P i e t e r .
Lisetje, geloof mij, ik zal een goed man voor u zijn.

L i s e t t e .
Nu, top dan - wij zullen het eens probeeren.

E d u a r d .
Zo zijt gij nu alle vergenoegd - en ik mede, die op nieuw overtuigd ben gewor-

den, dat de deugd, het zij dan vroeg of laat, alleen gelukkig maakt; en dat de waare, belanglooze Vaderlandsliefde een der schoonste deugden zij, indien men haare gedaante voor haar zelve niet omhelze.

E i n d e .